

Pr. drd. Lucian Petroaia

ÎNVĂȚĂTURA DESPRE MAICA DOMNULUI ÎN CÂNTĂRILE OCTOIHULUI

I. Generalități

1. Învățătura ortodoxă despre Maica Domnului. Exprimarea ei în teologia patristică și în imnografie

a) În baza temeiurilor Revelației, Biserica a învățat dintotdeauna că, „*la plinirea vremii*“ (Galateni 4, 4) Fiul lui Dumnezeu „*S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om*“. Acest lucru îl mărturisim în Simbolul credinței. Prezența Maicii Domnului în iconomia mântuirii este plină de sens; este fundamentală. Una dintre condițiile Întrupării a fost tocmai ivirea, între oameni, a unei fecioare din care Dumnezeu să Se întrupeze. Neamul regesc al lui David, din care ea provenea, preacurata ei viață, petrecută până la 15 ani în Templul din Ierusalim, în Sfânta Sfintelor¹, totala ei dăruire lui Dumnezeu și darul Domnului ce a fost mereu asupra ei au creat una dintre cele mai importante premise pentru mântuirea lumii. Părinții învață că Fiul lui Dumnezeu Și-a amânat multă vreme venirea, iar timpul nașterii și vieții Maicii Domnului au constituit un element din acel „*Kairos*“ dumnezeiesc al Întrupării. Cum s-a petrecut aceasta ne deslușește, în parte, atât cât îi este dat limbii și minții omenești a cuprinde și exprima, Sfânta Evanghelie: arhanghelul este trimis la Sfânta Fecioară, o salută, poartă acel dialog cu ea (Ev. Sf. Luca 1, 26-37), în mintea ei se petrece o adevărată metanoia, înțelege și acceptă: „*Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!*“ (Luca 1, 38). Acum Se sălășluiește în pântecele ei Fiul lui Dumnezeu. Sf. Ioan Damaschin învață: „*Duhul Sfânt S-a pogorât*

1. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Viața Maicii Domnului*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p. 11.

peste ea (...) curățind-o și dându-i în același timp puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și puterea de a naște. Atunci a umbrit-o înțelepciunea enipostatică și puterea preainaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel deofințat cu Tatăl, ca o sămânță dumnezeiască și Și-a alcătuit Lui și din sânghiurile ei sfinte și preacurate, trup însuflețit cu suflet rațional și cugetător, pârga frământăturii noastre...“². Întruparea este, așadar, o lucrare dumnezeiască sinergică - se petrece din voia Tatălui; Fiul Se întrupează, iar Sfântul Duh gătește mijloacele (sălașul) Întrupării, în pântecel Preacuratei.

Din aceste pricini dumnezeiești, deși zămislește Prunc, Maria rămâne fecioară ca și înainte, și în timpul nașterii, și după naștere. Pentru aceasta Biserica o cinstește cu apelativul „Pururea Fecioară“ (ναει, παρθε,νος). Iar pentru faptul minunat că ea Îl naște pe Fiul lui Dumnezeu, Biserica o numește „Născătoarea de Dumnezeu“ (η` θεοτο,κος). Aceste adevăruri de credință sunt cuprinse în toate cărțile de învățătură de credință ortodoxă³.

Pentru toate acestea, Biserica o preacinstește pe Maica Domnului, învățând că este „mai cinstită decât heruvimii și mai mărită, fără de asemănare, decât serafimii“ și mai „«înaltă» decât toți sfinții“. I s-au așezat sărbători încă din primele veacuri⁴ și, urmare hotărârii Sinodului VII Ecumenic, popoarele creștine au multă evlavie și îi dau toată preacinstirea (hiperdoulia), care i se cuvine numai ei.

b) Cultul Maicii Domnului a fost clădit, cu migală și multă credință, în secole, de Sfinții Părinți, care au formulat adevărurile de credință, „lămurite“ prin hotărârile Sinoadelor Ecumenice și de poporul dreptcredincios, care a trăit aceste adevăruri. Încă din perioadele apostolică și postapostolică ne parvin știri despre preacinstirea Maicii Domnului, de la Părinții care au scris despre aceasta. Cele mai importante temeuri sunt: Canoanele Sinodului Apostolic, Sf. Ignatie Teoforul („Mărturisirea de credință“ și *Epistolele către efeseni, tralieni și smirneni*), Sf. Justin Martirul și Filosoful („Apologii“ și „Dialogul cu iudeul Trifon“), Tertulian („Adversus Marcionem“ și „De carne Christi“), Sf. Irineu de Lyon („Împotriva ereziilor“ și „Demonstrația

2. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica, Cartea III, cap. II*, Ed. Scripta, București, 1993, p. 97-98.

3. Vezi, de ex. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2000, p. 90-96.

4. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală, vol. I, cap. „Sărbătorile Maicii Domnului“*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 153-163.

propovăduirii apostolice“), Clement Alexandrinul („*Stromate*“), Origen („*Comentariu la Evanghelia lui Ioan*“). Marea teologie a Părinților secolelor IV-V pregătește formulările doctrinare ulterioare. Despre Maica Domnului scriu remarcabil: Sf. Atanasie cel Mare („*Despre feciorie*“, „*Împotriva arienilor*“, „*Despre Întruparea Cuvântului*“), Sf. Chiril al Alexandriei („*Glafră*“, „*Pastorală a IV-a: Către Sfânta Fecioară Maria*“, „*Omilia despre aducerea la templu a Mântuitorului*“), Sf. Chiril al Ierusalimului („*Cateheze*“, „*Scrisoare către împăratul Constantin*“), Sf. Vasile cel Mare („*Omilia la Nașterea Mântuitorului Hristos*“, „*Comentariu la Psalmi*“), Sf. Grigorie de Nyssa („*Despre nașterea lui Hristos*“, „*Despre feciorie*“), Sf. Grigorie de Nazianz („*Cuvântări*“), Sf. Ioan Gură de Aur („*Omilii la Facere*“, „*Omilii la Matei*“), Sf. Ambrozie al Mediolanului („*Expositio in Psalmum*“, „*De virginibus*“, „*Expositio in Lucam*“), Fericitul Ieronim („*De perpetua virginitate Mariae adversus Helvidium*“, „*Contra Pelagianos*“), Fericitul Augustin (*Sermo 184, 186, 187, 191* și „*In Natali Domini*“, „*Contra Faustum Manichaeorum*“). Secolele VI-VIII au adus Bisericii, pe lângă preocupările de mariologie ale Sf. Grigorie de Tours, Sf. Grigorie cel Mare, Sf. Maxim Mărturisitorul, și contribuția fundamentală a Sf. Ioan Damaschin, care face o reală sinteză a întregii theotokii, în omiliile la Nașterea și Adormirea Maicii Domnului și, mai ales, în a sa „*Dogmatică*“⁵.

În această perioadă de aghiografii, prin operele lor strălucesc aparte *imnografii*. Primele rugăciuni către Maica Domnului sunt consemnate de Sf. Grigorie de Nazianz și de Sf. Ambrozie, iar Sf. Efrem Sirul îi compune 11 imne⁶.

Sfântul Nicodim Aghioritul este acela care întocmește lista completă a melozilor Maicii Domnului: „...*Andrei Cretanul, căpetenie a melozilor; lebăda cu dulce glas a Bisericii; Ioan Damaschin, privighetoarea preamelodiosă și cu dulce glas a lui Hristos; Teofan Graptul al Niceei, mierlă cu fermecător glas și precântătoare; Iosif imnograful, rândunica felurit glăsuitoare și multrăsunătoare a credincioșilor; Ioan al Evhaitelor, sirena*

5. Pentru o tratare cât mai completă a autorilor patristici și a scrierilor lor despre Maica Domnului, a se vedea pr. Adrian Lucian Dinu, *Maica Domnului în teologia Sfinților Părinți*, Ed. Trinitas, Iași, 2004.

6. Publicate în limba română sub titlul *Rugăciuni către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu*, Ed. Bizantină, București, 1995, retipărită de Costion Nicolescu, după textul din vol. „*Cuvintele și învățăturile preacuviosului părintelui nostru Efrem Sirul...*“, Tipografia Națională, București, 1926.

cu glas de miere a Duhului Sfânt; Mitrofan din Smirna, cocoșul binegrăitor al Bisericii; Teodor Studitul, greierele cântător al ortodocșilor; Fotie al Constantinopolului, retorul și pasărea cântătoare a Bisericii; Gheorghe al Nicomidiei, chitara cea binerăsunătoare și frumos cântătoare; Teoctist Studitul, psaltirea cea cu zece coarde; Pavel Amoreul, lira dulce ca mierea a Duhului, Nicolae Catascheprinul, harpa duhovnicească și preaarmonioasă; Atanasie al Constantinopolului, organul însuflețit de adierea Mângâietorului; Ignatie al Constantinopolului, timpanul sfânt și înțelept glăsuitor; Marcu al Efesului, trâmbița cea cu mare glas; Teodor Lascaris, fluierul cu glas fermecător; Manuil Retorul, chimvalul răsunător; Clement, cobza cu glas de miere a Duhului; Ilie Ecdicul, harpa harului; Calinic din Heracleea, fluierul păstoresc și dulce glăsuitor; celălalt Nicolae, cinteza primăvăratecă și frumos glăsuitoare și Tecla, cea mai dulce răsunare“ . O pleiadă de imnografi care vreme de câteva secole au izvodit cântări de preamărire a Maicii Domnului. Mai înalt și mai adânc și mai complet decât toate aceste opere este însă „Octoihul“ Sf. Ioan Damaschin, obiectul studiului de față.

2. Cartea de cult numită „Octoihul“.

Octoihul în limba română

Octoihul este cartea de cult care cuprinde rânduiala slujbelor celor opt glasuri, pentru toate zilele săptămânii, în perioada liturgică cu același nume a anului bisericesc. Se mai numește „Optglăsar“, deoarece slujbele sunt așezate pe opt glasuri, pe săptămâni, de sâmbătă seara (la vecernia mică) și până în sâmbăta următoare (la Liturghie) și se cântă, la rând, în săptămâni consecutive. Autorii Octoihului sunt: Sf. Efrem Sirul (imnurile Maicii Domnului), Patriarhul Anatolie al Constantinopolului (anatolicalele), Mitrofan al Smirnei (canoanele treimice). Cel mai important dintre toți este Sf. Ioan Damaschinul care a scris toate cântările Învierii și a compus și muzica celor opt glasuri⁷. Octoihul are și o variantă rezumativă, folosită mai ales la strană: Octoihul Mic (Catavasierul), care conține rânduielele de duminică (Vecernii, Utrenii, Sf. Liturghie) pe cele opt glasuri, podobiile, polieelele, mărimurile, catavasiile, luminândeale, voscresnele.

În Țările Române au circulat, la început, exemplare grecești și slavone ale Octoihului. Edițiile tipărite la noi, în limba slavonă sau în limba română,

7. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 279-280.

au fost:

- *Osmoglasnic, 1510*, tipărit de ierom. Macarie; este un tip mixt de Octoih, ce cuprinde toate cântările glasului I, iar cele pe glasurile II - VIII doar pentru sâmbete și duminici;

- *Brașov, 1556-1557*, prima carte tipărită de Coresi și Oprea Logofătul; era destinat tuturor românilor pentru că avea pe frontispiciu stema Munteniei și menționa pe cei trei conducători ai Țărilor Române de atunci: Alexandru Lăpușneanu, Pătrașcu cel Bun și Ioan Sigismund Zapolya;

- *Brașov, 1574-1575*, tipărit de Coresi, cu binecuvântarea mitropolitului Eftimie al Ungrovlahiei și cu susținerea financiară a domnitorului muntean Alexandru al II-lea⁸;

- *Buzău, 1700*, tipărit de episcopul Mitrofan, cu tipicul în limba română, pe cheltuiala domnitorului Constantin Brâncoveanu⁹;

- *Râmnic, 1706*, tipărit de Sf. Mitropolit Antim Ivireanul;

- *Târgoviște, 1712*, tipărit de Sf. Mitropolit Antim Ivireanul;

- *București, 1720*, tipărit de ierom. Dionisie și ierom. Savva, cu binecuvântarea mitropolitului Daniil al Ungrovlahiei, în timpul domniei lui Nicolae Alexandru Voievod;

- *București, 1724*;

- *Iași, 1726*, lucrat de Ieremia tipograful, cu binecuvântarea mitropolitului Gheorghe al Moldovei, în zilele voievodului Mihail Racoviță;

- *București, 1731*, tipărit de popa Stoica Iacovici Tipograful, cu binecuvântarea mitropolitului Daniil al Ungrovlahiei, în timpul domnitorului Constantin Nicolae Mavrocordat;

- *București, 1736*, tipărit de Radul Iacovici Tipograful, cu binecuvântarea mitropolitului Ștefan al Bucureștilor, cu inițialele domnitorului Constantin Nicolae Mavrocordat;

- *Râmnic, 1742*, tipărit de popa Mihail Podilcievici Tipograful, diortosit de Lavrentie ieromonahul, cu binecuvântarea mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei, în timpul voievodului Mihail Racoviță;

- *Iași, 1743*;

- *București, 1746*, tipărit de popa Stoica Iacovici Tipograful, cu

8. Menționat de pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria B.O.R.*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 144, 150-151.

9. Menționat de pr. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Ed. Episcopiei Buzăului, Buzău, 1986, p. 94-95-96, 244.

binecuvântarea mitropolitului Neofit, în a patra domnie a lui Constantin Nicolae Mavrocordat;

- *Iași, 1749*, tipărit de Luca Sotiriovici;

- *Râmnic, 1750*, tipărit de Popa Mihail Atanasie Popovici, ajutat de diaconul Constandin, diortosit de ieromonahul Lavrentie Dimitrievici, cu binecuvântarea mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei și a episcopului Grigorie al Râmnicului, în timpul lui Grigorie Ghica Voievod;

- *Blaj, 1760*, ediție îngrijită de diac. Ioachim Endredi, tipărită de Petru Siviianul, cu binecuvântarea lui Petru Pavel Aron;

- *Râmnic, 1763*, tipărit de popa Constantin Atanasievici, diortosit de Rafael monahul de la Sfânta Mănăstire Hurezu, cu binecuvântarea episcopului Grigorie al Râmnicului, în timpul domniei lui Mihail Racoviță;

- *Blaj, 1770*;

- *București, 1774*, tipărit de Constantin Râmniceanul, ajutat de arhimandritul Filaret, diortosit de ierom. Macarie, din Sfânta Mănăstire Dragomirna, cu binecuvântarea mitropolitului Grigorie;

- *Râmnic, 1774*;

- *Râmnic, 1776*, tipărit de popa Constantin Mihailovici Râmniceanul, diortosit de ierodiaconul Anatolie, cu binecuvântarea episcopului Chesarie, în timpul domnitorului Alexandru Ipsilanti;

- *Iași, 1790*;

- *Blaj, 1792*, apărut la tipografia Seminarului, cu binecuvântarea mitropolitului Ioan Bob;

- *București, 1793*, tipărit de Stanciu Tomovici, cu binecuvântarea mitropolitului Cozma, în timpul voievodului Mihai Șuțu;

- *Râmnic, 1811*;

- *Buda, 1811*;

- *Buda, 1815*;

- *Iași, 1818*;

- *Neamț, 1836*;

- *București, 1859*;

- *Râmnic, 1862*;

- *București, 1890* - ediție ce a apărut la Tipografia Cărților București, îngrijită de Constantin Erbiceanu, directorul Imprimeriei Cărților București, cu aprobarea Sf. Sinod;

- *București, 1952*;

- *București, 1975*, E.I.B.M. al B.O.R., text diortosit de pr. prof. dr.

Ene Braniște, cu binecuvântarea Patriarhului Justinian¹⁰;

- *București, 2003*, E.I.B.M. al B.O.R., text diortosit de pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, decanul Facultății de Teologie „Patriarhul Justinian“ din București, cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist¹¹.

II. Tratare

1. *Profeții și tipuri ale Maicii Domnului, din Vechiul Testament, regăsite în Octoih*

Lunga așteptare mesianică a omenirii este arătată deplin în freamătul profetic al Vechiului Testament. Așteptarea ivirii lui Mesia presupunea, implicit, mai întâi nașterea și viețuirea celei ce avea să-L nască. Textele vetero-testamentare sunt pline de accente profetice mariologice; teolalia - așa cum se numește, îndeobște, acțiunea profetică, inspirată, de străvedere, are certe mesaje mariolalice. Încă de la începuturile istoriei mântuirii, proorcii au înaintevăzut-o pe Maica Domnului: „*Închipuirile Legii mai înainte te-au arătat pe tine, întru tot fericită, care aveai să naști pe Dumnezeu, împreună cu materia trupului, Care mai înainte, după firea Sa dumnezeiască, a fost fără materie. Binecuvântăm nașterea ta, Fecioară!*“¹².

Octoihul arată cum „*în multe feluri și în multe chipuri*“¹³, „*sfințitele glasuri de dedemult*“¹⁴ au primit, prin însuflarea Duhului, credința că Dumnezeu Însuși Se va face om, Maica Sa avea să fie Născătoarea de Dumnezeu, iar El va săvârși mântuirea întregii lumi. Aceste adevăruri, deși prevestite „*lămurit*“, sunt învăluite însă în „*umbrele Legii*“ și rămân „*taină mai presus de minte*“. Ele trăiesc o epocă a lor bine rânduită. Rostul prefi-

10. Nu considerăm lista completă; este posibil ca cercetările ulterioare să descopere și alte ediții. Pentru întocmirea acestui index am folosit și monumentală lucrare a lui Ion Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830, vol. I și II* și pr. dr. Ene Braniște, *op. cit.*

11. Am folosit această ultimă ediție pentru fișarea stihirilor cu referire la tema propusă și pentru studiul textului. La note nu vom indica decât locul din această ediție a Octoihului, de unde provine textul citat.

12. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. îngeri, luni la Utrenie, glas IV, cântarea a 8-a, p. 285.

13. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de umilintă, marți la Utrenie, glas II, cântarea a 4-a, p. 126.

14. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Îngeri, luni la Utrenie, glas I, cântarea a 8-a, p. 35.

gurărilor este acela de a arăta cele ce aveau să fie, de a pregăti omenirea să le primească și de a găti condițiile săvârșirii lor¹⁵. Omul, lumea aveau să trăiască și momentele când timpul este copt, nădejtile s-au împlinit, „*Legea a slăbit și umbra a trecut*“¹⁶.

a. Maica Domnului - Noua Evă și ridicarea lui Adam cel întâi zidit

Imnografia Octoihului întoarce pe credincioși, duhovnicește, la prima vârstă a existenței omului: viețuirea protopărinților în Rai. Însăși Maica Domnului este numită „*ușă la Eden, care dă spre Răsărit*...“¹⁷. Imaginea conduce la ideea că Domnul, Care vine dinspre Soare-răsare, intră în Eden, lumea Sa, pe o ușă de mare cinste. Aluzia este și la profeția lui Iezechiel 44, 1-5.

În fapt, creatorul acestei analogii - Eva cea dintâi și Noua Evă - este Sfântul Apostol Pavel; așa cum Mântuitorul este numit „Adam cel Nou“, prin similitudine, Maica Domnului este Noua Evă: „*Dumnezeu Cel mai înainte de veci S-a făcut cu adevărat un nou Adam din curate sânziururile tale; pe Acela, acum, roagă-L să mă înnoiască pe mine, cel învechit*...“¹⁸; „*Căderea Evei și ticăloșia cea de demult ai tămăduit-o, Născătoare de Dumnezeu, că ai născut pe Ziditorul, Care poate să ne îndrepteze pe noi, cei doborâți prin cădere*“.¹⁹

Metafora condensează o mare perioadă de timp și ascunde „in nuccae“ parte din iconomia mântuirii: Adam și Eva, creați pentru a fi o realitate unitară, se regăsesc după mii de ani, spiritualizat, simbolic, în Hristos - Domnul și Maica Sa. Primii cad (căderea este o temă majoră a acestei imnografii), Domnul îi ridică, iar Sfânta Fecioară participă la această ridicare, prin menirea ei de Născătoare de Dumnezeu. De aceea ea, devine acum, din „*fiica lui Adam cel din țărână și căzut*...“, *Născătoarea lui Dumnezeu și a Făcătorului ei, spre mântuirea noastră*“²⁰. Finalitatea acestei dualități simbolice este sincronă cu Protoevanghelia, prima făgăduință mesianică (Facere 3, 15): în

15. Pr. prof. N.C. Buzescu, „Unitatea Revelației prin prooroci, Înaintemergătorul și Sf. Apostoli în imnologia Octoihului“, în „Ortodoxia“ XXIX (1977), nr. 2, p. 181.

16. Stihiră din Canonul Născătoarei de Dumnezeu, glas VI, cântarea a 6-a, p. 441.

17. „... Și acum“, a Născătoarei, la Vecernia mică de sâmbătă seara, glas V, p. 344.

18. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas I, cântarea a 7-a, p. 22.

19. Stihiră a Născătoarei, din Canonul morților, sâmbătă la Utrenie, glas II, cântarea a 4-a, p. 169.

urma lucrării mântuitoare a Domnului, Adam (în a treia ipostază aici - omul) „în ceruri a fost încetățenit, bucurându-se“²¹.

Alte două teme ale imnografiei la acest subiect din Octoih, sunt „pomul“ și „șarpele“. Pomul are, de asemenea, valoare polisemantică. Mai întâi, textul se referă la pomul cunoștinței binelui și răului (Facere 2, 17; 3,3). Rodul acestui pom era „mâncarea cea oprită“. Oprită prin cea dintâi și singura poruncă pe care trebuiau s-o păzească protopărinții. Călcarea poruncii, neascultarea de cuvântul Domnului au adus „amărăciune“ (vezi toate consecințele păcatului strămoșesc) întregului neam omenesc. Dar și Maica Domnului este numită „pom al vieții“, pentru că nu a răsărit din ea „rodul mâncării aducător de moarte oamenilor..., ci dulceața vieții celei veșnice“²². Ea este și „mlădița cea cinstită“ care ne-a odrăslit pe „Domnul, pomul vieții“ (al treilea sens). El reconvertește conotațiunile negative ale motivului biblic al pomului ca pricină a ispitirii și rod al morții, prin aceea că, pentru mântuirea lumii este pironit pe lemnul Crucii, din care izvorăște acum „dulceața nemuririi“²³ - sublimă aluzie la Taina Sfintei Euharistii.

Nu lipsește nici personajul malefic al Cărții Facerii, șarpele, simbolul vicleniei. El vine cu o ispitire luciferică: „Șarpele cel viclean (formă poetică de superlativ absolut, n.n.), *insuflându-mi pofta de a mă asemăna Ziditorului, ca pe un rob m-a răpit...*“²⁴. Omul cel căzut monologhează dramatic: „Cu dorința îndumnezeirii (premature, furate, nemeritate, n.n.), *amăgindu-mă vrăjmașul de demult (metonimie pentru diavol) prin viclenie, din Eden târându-mă pe pământ, m-a strivit...*“²⁵.

Maica Domnului este cea care a zdrobit dinții șarpelui și cheamă înapoi pe cel căzut prin aceea că încape în pântecul său și-L poartă pe Dumnezeu,

20. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminica la Utrenie, glas I, cântarea a 4-a, p. 19.

21. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas II, cântarea a 3-a, p. 105.

22. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas I, cântarea a 4-a, p. 18.

23. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas II, cântarea a 9-a, p. 142.

24. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae - Canonul Sfinților Apostoli, joi la Utrenie, glas II, cântarea 1, p. 146.

25. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas VI, cântarea a 3-a, p. 490.

Cel care ridică pe om din țărână. În același timp, șarpele este blestemat să se târască și să mănânce țărână²⁶. Umilitorul este umilit și învins de Tămăduitorul Hristos, Cel ce vindecă „*rana cea strămoșească*“²⁷. Acum, cu adevărat „*se bucură întru tine, Fecioară precurată, strămoșii neamului, că prin tine au dobândit din nou raiul, pe care îl pierduseră prin neascultare*“²⁸.

b. Tipuri și preînchipuiri din perioada Patriarhilor

Deși personajele care creează istorie acum sunt bărbați, iar omenirea traversa epoca patriarhatului, firul roșu al profeției mariologice nu se întrerupe. O imagine profetică subtilă și defel întâlnită în manuale sau tratate este aceea referitoare la Filoxenia de la Mamvri (Facere 18): „*În cort Avraam a văzut taina cea dintru tine, Născătoare de Dumnezeu; că pe Fiul tău neîntrupat L-a primit...*“²⁹.

Avraam a văzut cu ochi trupești pe Cel fără de trup, care avea să Se întrupeze din Maica Sa. Primirea Lui de către Avraam arată cum omenirea avea să-L primească; așa cum cortul nu a ars, primind pe toată Sfânta Treime, așa pânțele Fecioarei și cheile fecioriei au rămas neatinse, primind pe Unul din Treime, pe Fiul lui Dumnezeu. Imaginea iconografică cuprinde și pe Sara. Dacă aceasta „*s-a îndoit în cort*“ (iconografia o înfățișează undeva în planul al treilea, cu capul plecat, ca un semn de întrebare), Sfânta Fecioară nu s-a clintit nicidecum de „*vestirea lui Gavriil... - ci așa a zis: «Iată, roaba Domnului!»*“³⁰.

Cea mai des folosită imagine profetică patriarhală este însă aceea a scării lui Iacov (Facere 28), care preînchipuie nașterea dumnezeiască a Mariei. Pe de o parte, scara simbolizează posibilitatea comunicării omului cu Cerul (omul poate urca, Domnul Se coboară spre el), și înălțimea ideilor pe care le absconde (Dumnezeu Se face om, Se naște dintr-o Fecioară, trăiește între oameni, moare pe Cruce, înviază, ne mântuiește), dar și faptul că, prin aceste dialoguri, omul poate urca pe treptele sfințeniei³¹. De aceea, iconograful arată că Maica Domnului este „*frumusețea lui Iacob*“, pe care Dumnezeu o iubește, prin ea „*împodobind* (cu înălțarea, cu luminarea, n.n.) *pe toți cei*

26. Vezi blestemul șarpelui (Facere 3,14), coroborat cu Miheia 7, 17: „*Voi linge pulberea ca șerpilor...*“.

27. „... Și acum“ a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, duminică la Miezonoptică, glas VI, cântarea a 8-a p. 433.

28. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, glas I, cântarea a 6-a, p. 20.

29. Ibidem.

30. „Slavă... Și acum...“ se dealnă, duminică la Utrenie, glas IV, cântarea a 8-a, p. 273.

*întunecați prin călcarea poruncii celei dintâi*³².

Lupta lui Iacob cu îngerul Domnului a înainte-vestit „*semnele unirii celei negrăite*“, care a fost întru ea. Referirea se face la minunata unire ipostatică, în Persoana Mântuitorului, petrecută în momentul Întrupării. Deslășirea sensului este aceasta: dacă omenescul (Iacov) s-a luptat, oarecând, cu solul divin (îngerul), pentru că atunci cele două firi erau incompatibile, din cauza păcatului, în Persoana Mântuitorului este enipostaziată firea umană; firile conlocuiesc și comunică perihoretic. Dumnezeu, acum, „*de voie S-a unit cu oamenii*“³³, prin Maica Sa.

c. Repere profetice mariologice în istoria lui Moise și a Judecătorilor

Viața lui Moise, chemarea sa, rolul de conducător al poporului ales și eliberator al lui, darul de a fi primit Legea, pe Sinai, din mâinile Domnului și faptul că a reușit prima organizare a poporului, în pustie, îl fac o figură ilustră și de mare cinste pentru evrei și nu numai. Imnografia Octoihului face referiri la Moise, pornind de la momentul chemării sale: vederea rugului care ardea și nu se mistuia (Ieșirea 3, 2-3). Imnograful se adresează, în rugăciune, Maicii Domnului, făcând această paralelă: „*Fecioară prealăudată, taina cea săvârșită întru tine a văzut-o Moise cu ochi proorocești, în rugul care ardea și nu se mistuia..*“³⁴. Iar mai încolo talmăcește comparația, arătând că, așa cum „*rugul din Sinai nu s-a mistuit..., cu focul împreunându-se, și tu, Fecioară, ai născut, fiind fecioară și fecioară ai rămas mai presus de gând*“³⁵. Așadar, „*focul cel din rug*“ și „*focul dumnezeirii*“ sălășluiesc în pântecel fecioresc. Dar făcătorul de cântări roagă pe Maica Domnului să stingă „*văpaia ispitelor cea năpustită asupra noastră...*“, luând-o pe ea, Maica Luminii, ca ajutor în lupta cea duhovnicească.

Maica Domnului este prefigurată și de „*norul luminos*“ și de „*stâlpul*

31. Diac. dr. Emilian Cornișescu, *Temeiuri ale preacinstirii Maicii Domnului în Vechiul Testament*, în „Ortodoxia“, XXXII (1980), nr. 3, p. 499. Ideea aparține, ca sursă, lui Pseudo-Augustin, *Cuvânt în cinstea Mariei*, apud Mitropolit Nicolae Corneanu, *Patristica mirabilia (pagini din literatura primelor veacuri creștine)*, Ed. Polirom, Iași, 2001, p. 285.

32. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Înaintemergătorului, marți la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 293.

33. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas II, cântarea a 7-a, p. 108.

34. „... Și acum...“ la stihoavna Laudelor, Utrenia de marți, glas I, p. 48.

35. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas V, cântarea a 1, p. 352.

cel de foc“, care au condus poporul spre libertate (Ieșirea 13, 21). Acelea călăuzeau poporul spre Pământul Făgăduinței. În Legea Darului, când „*trecut-a umbra Legii*“, toate s-au plinit: „... *în locul stâlpului de foc a răsărit Soarele dreptății; în locul lui Moise, Hristos, mântuirea sufletelor noastre*“³⁶. Acum poporul are, desăvârșit, și Călăuză, și Cale, și Liman de mântuire, care sunt Hristos-Domnul.

Un exercițiu reușit de măiestrie poetică este Dogmatica glasului V. Sf. Ioan Damaschin realizează aici două dialoguri ideatice. Primul dintre ele îl constituie jocul tip-antitip (prefigurare-împlinire), realizat prin metodele analogiei și alegoriei, folosite pedagogic, ilustrativ. Schematic, concepția ideatică a strofei este următoarea:

Tip (prefigurarea)	Antitip (împlinirea)
„ <i>În Marea Roșie...</i> “ (Ieșirea 14, 2)	„... <i>chipul miresei celei neispitite de nuntă...</i> “ (Luca 1, 27)
„... <i>acolo Moise, despărțitor al apei...</i> “ (Ieșirea 14, 16, 21)	„... <i>iar aici Gavriil, slujitor al minunii...</i> “ (Luca 1, 26)

Textul este foarte dens sub raport doctrinar. El cuprinde adevăruri despre taina Întrupării, taina Nașterii dumnezeiești, taina pururea fecioriei, taina teandriei lui Hristos.

Al doilea procedeu folosit, care dă și mai multă consistență textului este cuprinderea, într-o frază, a trei dimensiuni temporale: cea profetică - trecută, cea a împlinirii profețiilor în Hristos și veșnicia. Tipurile vechi-testamentare se împlinesc, devin antitipuri, în persoana și în timpul Maicii Domnului. Tehnica cronotopului și a simbolului sunt magistral folosite aici³⁷.

Ca aluzie la perioada mozaică, Octoihul numește, metaforic, pe Maica Domnului „*amforă*“³⁸ *cuvântătoare, care ai purtat pe Hristos, mana nemuri-*

36. Dogmatica, glas II, p. 97.

rii“³⁹ (Sf. Euharistie, care e Trupul și Sângele Lui - n.n.), sau arată cum Cortul Legii, prin chivot (sfințenia - n.n.), masă (infinita disponibilitate - n.n.), sfeșnic (veghea - n.n.) și năstrapă (cuprinderea - n.n.) arăta, profetic, tipic, pe Maica Domnului.

Dintre Judecători, innograful se oprește, mai adesea la Ghedeon și la proba lânii (Judecători 6, 37-40), prin care cerea Domnului semne pentru izbăvirea lui Israel.

Maica Domnului este „lâna“ (rodul turmei cuvântătoare n.n.), care adună pe ea roua cea dumnezeiască - Hristos, care „pe cei topiți de arșița păcatului îi răcorește“⁴⁰ și seacă „pâraiele cele cumplite ale păcatului“.

d. Din cuvintele Profeților mari și mici

Proorocul Isaia este prezent în innografia Octoihului mai ales prin două imagini, care îi și dau unicitate între ceilalți profeți. Prima este vederea Slavei Domnului (cap. 6), cu predilectă observare a gestului serafimului care ia cărbunele cu un clește și îl atinge de buzele profetului (v. 6-7). În acest sens și Maica Domnului este numită „dumnezeiesc clește“, pentru că a primit „în chip negrăit pe Cărbunele cel dumnezeiesc“⁴¹. Nici văpaia cărbunelui de pe jertfelnic nu a ars buzele Isaiei, nici „plinătatea dumnezeirii Mântuitorului“ nu a ars pântecul Fecioarei, nici a stricat fecioria. Mai mult, ea este chemată a stinge „cărbunii cei aprinși ai patimilor“ (care uneori sunt atât de grosiere, încât devin „materiale“), din sufletele tuturor acelor care o preacinstesc.

Cealaltă legătură cu cartea proorocului Isaia este textul de la cap. 7, v. 14: „Iată, Fecioara va lua în pântec și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel!“ . El a văzut aceasta cu ochii minții sale celei curate, ceea ce, rațional, omenește, este de necuprins și necrezut: fecioara să nască și să

37. Am aprofundat această idee, sub îndrumarea pr. prof. dr. Nicolae D. Necula în lucrarea de master *Frumuseți poetice și euhologice în cărțile de cult*, Facultatea de Teologie „Patriarhul Justinian“, București, 2000, p. 12-13-14.

38. A se observa parfumul unor arhaisme, pentru care, am folosit, la studiul comparativ al stratului lexical, și ediția 1890 a Octoihului.

39. Stihiră din Canonul de umilință, marți la Utrenie, glas III, cântarea 1, p. 206.

40 Stihiră a Născătoarei, din Canonul de miercuri, la Utrenie, glas VII, cântarea a 7-a, p. 554.

41. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae, joi la Utrenie, glas III, cântarea a 8-a, p. 232.

rămână fecioară. Explicația se află tot în textul Octoihului: această Fecioară este unică în istorie prin curăția ei, este „fără prihană“ și ea naște pe Dumnezeu, „spre nașterea din nou a oamenilor“⁴². „Meritul“ profetului Isaia este acela că, inspirat de sus, el o numește „Fecioară“ pe aceea pe care doar o „vedea cu mintea“. De acest lucru s-au poticnit multe minți în istorie! Chiar și dreptul Simeon a avut parte de o încercare rămasă celebră și consemnată în Sfânta Tradiție. Biserica preia „îndrăzneala“ lui Isaia, în cântarea care îi și poartă numele, la slujbele Cununiei și a Hirotoniei, acolo unde primitorii trebuie să vină cu vasul trupului și al sufletului neciobit⁴³.

O imagine expresivă este interpretarea cuptorului de foc în care, în chip minunat, șed nevătămați cei trei tineri (Daniel 3); este o profecție pentru pururea-fecioria Maicii Domnului. Se oferă mai multe explicații pentru această salvare. Mai întâi Scriptura îi arată „tineri fără nici un cusur trupesc, frumoși la chip și iscușiți în toată înțelepciunea, cunoscători a toată știința, cu adâncă putere de pătrundere și plini de râvnă ca să slujească în palatul regelui“ (Daniel 1,4). Textul este și un portret profetic al Maicii Domnului, care, la vremea Bunevestiri, era de 15 ani, învățase multă carte la Templu și dorea să slujească doar Regelui lumii. Imnografia întărește asemănarea: cei trei „în trupuri feciorești au călcat văpaia...“ (curăția lor i-a făcut de neatins). Explicația surprinzătoare, însă, este aceea că „Pe cei (ce) întocmai la număr cu Treimea i-a mântuit închipuirea cea mai dinainte a fecioriei tale...“⁴⁴.

Cu referire tot la cartea proorocului Daniel, imnograful vede pe Maica Domnului ca „o carte, în care Cuvântul S-a scris cu degetul Tatălui“⁴⁵. Imaginea misterioasă a degetului lui Dumnezeu care a scris tainicele cuvinte: „Mene, Mene, Techel, Ufarsin“ (Daniel 5, 24-25) este inspirație pentru această imagine. Fiul, Cuvântul, deși este taină indicibilă, El totuși „Se scrie“, adică Se descoperă, Se revelează, Se întrupează, poate fi - pe cât e îngăduit - „citit“ (înțeles). Imnograful cere Maicii Domnului să mijlocească scrierea tuturor creștinilor în Cartea Vieții.

42. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae, joi la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 315.

43. Pr. prof. N.C. Buzescu, *Theotokos și Hristologie în Canoanele, Stihirile, Dogmaticile și Troparele Octoihului Mare*, în „Ortodoxia“ XXIX (1977), nr. 1, p. 25.

44. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas IV, cântarea a 8-a, p. 273.

Una dintre imaginile de forță prin care este metaforizată Maica Domnului este preluată, deopotrivă, de la proorocul Daniel (2, 45) și de la proorocul Avacum (3, 3-6, 10) și folosește simbolul muntelui, sugestie pentru înălțimea, majestatea și sensul dumnezeiesc al Întrupării Fiului lui Dumnezeu din Fecioară. Innograful arată cum: „*Muntele cel des și umbros, pe care l-a văzut mai înainte Avacum, din care a ieșit Cel sfânt, arăta nașterea cea cu anevioie de văzut a zămisirii tale, Fecioară*“⁴⁶.

În diferite locuri Maica Domnului este numită „*muntele cel dumnezeiesc*“⁴⁷ sau „*munte umbrat*“ (simbolul misterului, n.n.), „*munte netăiat*“ (tip pentru pururea fecioria ei, n.n.), „*munte gras și încheșat*“⁴⁸ (bogăția darurilor Domnului și rodirea lor în ea); ea este „*η κεχαριτωμενη*“ - „*cea plină de dar*“, n.n.). Din acest „*munte*“ se taie, fără mână omenească, „*Piatra care a sfărâmat stâlpii cei diavolești*“. Tâlcuirea este ușoară: Piatra este Hristos (conform Psalmului 117, 22-24), Care sfărâmă idolii neamurilor (conform Psalmului 134, 15-16-17). Umbra cea deasă a muntelui este mijlocirea ei cea bineprimită de Domnul și ocrotirea ei, prin care „*Curata, pe cei ce se topesc în văpaia multelor greșeli, îi umbrește...*“⁴⁹. Tot în Psalmi (44, 11-12), Maica Domnului este profetizată „*cu dulce cântare*“ ca împărăteasă ce șade de-a dreapta lui Dumnezeu: „*Stătu-a Împărăteasa aproape, de-a dreapta Ta...*“⁵⁰. Descrierea merge până la detalii, căci innograful îi vede haina „*aurită și preînfrumusețată*“ (Ps. 44.12), împodobită „*cu virtuțile ca și cu niște ciucuri de aur*“⁵¹ - trimitere la filacteriile rituale ale veșmântului preoțesc din Vechiul Testament.

e. Sionul și Templul din Ierusalim - imagini profetice pentru Maica Domnului

Sionul sau „*Sinionul*“ sau „*Semirul*“, după alte surse, este acea culme a

45. Stihiră din Canonul Născătoarei de Dumnezeu, miercuri la Utrenie, glas VII, cântarea a 3-a, p. 551.

46. „...Și acum“ a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, duminică la Miezonoptică, glas V, cântarea a 4-a, p. 348.

47. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas IV, cântarea a 7-a, p. 306.

48. Stihiră a Născătoarei, miercuri la Utrenie, glas VII, cântarea a 5-a, p. 552.

49. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae, joi la Utrenie, glas I, cântarea a 4-a, p. 66.

50. *Dogmatica*, glas IV, p. 221.

51. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas VII, cântarea a 1, p. 570.

Muntelui Hermon, cel mai înalt din lanțul Munților Anti-Liban pe care evreii o considerau „*cetatea Împăratului celui Mare*“ (Psalm 47, 1-2), pentru că „ *aici locuiește Domnul*“ (Psalm 67, 16-17). Aici a zidit David cetate și a adus Cortul Mărturiei, cu Chivotul Legii. În Octoih sacralitatea și noblețea regală ale Sionului sunt mutate către celălalt Sion, Maica Domnului, numită „ *cetate aleasă a Împăratului*“ , pe care imnograful o imploră: „*fă-mă cetățean al cetății celei de sus!*“⁵². Templul, lăcașul Celui Preaînalt era spațiul în care interpenetrau realitatea vizibilă și spiritualitatea invizibilă. Aici fusese crescută Maica Domnului, hrănită „*cu hrana sacră a credinței, a înțelepciunii și a sfințeniei, realizate integral în neprihănire, în neîntinarea feciorelnică*“⁵³. În Maica Domnului converg cerul și pământul, dumnezeiescul și omenescul, printr-o minunată întrepătrundere, aceea din Pruncul ei. Aici, pe acest Munte spiritual, Domnul așează „*temelia cea neclintită a mântuirii*“.

De o bogăție greu de cuprins sunt metaforele care prezintă pe Maica Domnului profețită de unul dintre elementele constitutive ale vechiului Cort al Mărturiei sau ale Templului din Ierusalim. Ea este „*cort al sfințeniei*“⁵⁴, dar și „*sfântă a sfințelor*“ ce naște pe „*Sfântul Sfinților, Care sfințește pe toți*“⁵⁵. Jocul de cuvinte și aliterația conferă o muzicalitate aparte textului. Maica Domnului a fost preînchipuită și de „*chivotul cel de aur*“, care a ținut vasul cu mană, drept pentru care ea însăși este numită „*chivot ceresc, care ai purtat nu tablele legii, ci pe Dătătorul Legii și Ziditorul cerului și al pământului...*“⁵⁶. Imaginea are multă profunzime teologică: chivotul era obiectul cel mai sfânt din Templu (Maica Domnului este numită „*Prea Sfântă*“ - Υπεραγία sau „*Atotsfântă*“ - Παναγία), era din lemn placat cu aur (Sfânta Fecioară, om fiind, naște pe Fiul lui Dumnezeu și întrece în strălucire pe toți sfinții) și era străjuit, pe capac, de doi heruvimi cu aripi desfăcute (*Născătoarea de Dumnezeu este, „mai cinstită decât heruvimii...“*). În chivot se afla vasul (năstrapa) de aur în care se păstra mană - este o

52. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae, joi la Utrenie, glas V, cântarea a 8-a, p. 401.

53. Pr. prof. N.C. Buzescu, *Theotokos și Hristologie în Canoanele, Stihirile, Dogmaticile și troparele Octoihului Mare* în „Ortodoxia“, XXIX (1977), nr. 1, p. 21

54. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Utreniei de marți, glas 1, cântarea a 6-a, p. 44.

55. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminica la Utrenie, glas I, cântarea a 5-a, p. 20.

56. Stihiră la Stihovna Vecerniei mici de sâmbătă seara, glas III, p. 176.

57. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de Umilință, marți la Utrenie, glas VIII, cântarea

altă imagine profetică: Sfânta Fecioară este numită și „năstrapă“ și ea „*a odrăslit pe Hristos, Cel ce a plouat mana cunoștinței tuturor celor ce o cinstesc*“ pe ea⁵⁷.

În vechime, la rugăciunea, arhierelui ce intra, o dată pe an, în Sfânta Sfintelor, cu tămâie multă, cobora peste chivot, ca un nor, „slava Domnului“ („*Şekinah*“). Imnograful găsește aici o altă trimitere profetică spre Maica Domnului, pe care o numește „*nor al luminii celei veșnice*“⁵⁸, „*nor al luminii celei neapuse*“, sau „*norul cel ușor*“⁵⁹. „Slava“ aceea, fala poporului ales, era doar o scânteie din harul ce avea să se reverse peste lume, de la Hristos, spre Maica Sa, care mijlocește pentru omenire pentru a avea „*lumină neînserată*“. Trei dimensiuni ale luminii, așadar: şekinah (prefigurare) - har (împlinire) - lumină (eshaton).

Imaginile profetice se inspiră și de la obiecte din Sfânta. Marele sfeșnic de aur - Menorah - preînchipuia, de asemenea, pe Maica Domnului: „*Sfeșnicul cel cu strălucire de aur te-a închipuit pe tine mai înainte...*“⁶⁰. Ea a purtat, prin viața sa preacurată, cele șapte candelăle ale virtuților și darurilor Duhului, dar a purtat în sine, „*lumina cea neapropiată, care luminează toate*“. Tot în acest spațiu, masa pâinilor punerii înainte a arătat-o, în simbol, pe Născătoarea de Dumnezeu: „*Ca o masă ai încăput pe Pâinea cea de taină, din care mâncând, nu mai flămânzim...*“⁶¹. Sunt clare aluzia euharistică și trimiterea la Evanghelia Sf. Ioan 6, 35. Pot fi adunate și alte câteva aluzii profetice, referitoare la anumite unice particularități de chip, ținută, distincție, cu care avea să fie dăruită Maica Domnului. Îndeosebi Cântarea Cântărilor, după unii interpreți, ar cuprinde diferite fulgurante profeții, ascunse în alegorii, referitoare la grația Maicii Domnului (2, 1), strălucirea curăției ei (5, 15), glasul tânguitor (2, 12), frumusețea iconică a chipului ei (6,9)⁶².

Toate aceste profeții s-au împlinit în Maica Domnului. Ea însă este cu

a 6-a, p. 625.

58. „Slavă ...Și acum...“, la Vecernia mică, sâmbătă seara, glas I, p. 8.

59. Stihiră a Născătoarei, joi la Vecernie, glas III, p. 235.

60. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas VI, cântarea a 8-a, p. 443.

61. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de Umilință, marți la Utrenie, glas II, cântarea a 6-a, p. 128.

62. Interpretări și nuanțări la această idee a se vedea la pr. dr. Gheorghe Tilea, *Maica*

mult mai înaltă și mai însemnată pentru istoria mântuirii decât s-ar putea reda vreodată în cuvinte. Imnografi Octoiului au încercat adunarea și interpretarea tuturor locurilor biblice cu profeții despre Maica Domnului, din care, în parte, am preluat și în acest studiu.

2. Un scurt Sinaxar imnografic

O cercetare a stihirilor Maicii Domnului din Octoih arată cum autorii imnografi au surprins relativ puține date privind viața ei. Aceștia urmăresc arborele genealogic al neamurilor ilustre, de spiță, din care avea să se nască prunca Maria. Rădăcinile acestor generații sunt patriarhale. Ea se naște „*ca o stea din Iacob*”⁶³, în zilele „*când nu au mai fost ocârmuitori din neamul lui Iuda*”⁶⁴, adică în timpul la care trebuia să vină Ocârmuitorul. Sunt aluzii la două vechi și cunoscute profeții: Facere 49, 10 și Numerii 24, 17.

Ea este mlădița care a odrăslit „*din rădăcina Dumnezeiescului Părinte, potrivit proorociei*” și care „*l-a mărit pe David cu adevărat...*”. Ea se naște din neam regesc, pentru că Ioachim și Ana erau „*din ramura aleasă a aceleiași case și acest lucru prevestea că Împăratul care urma să Se nască din pruncul lor, avea să fie Preot în cel mai înalt înțeles al cuvântului, fiind Dumnezeu și om*”⁶⁵. Nașterea Pruncei este minunată; mama ei, Ana „*era stearpă*”. Ana dobândește prunc pentru că „*asemenea întâiei Ane, maica lui Samuel, a plecat la Templu și s-a rugat Ziditorului a toate să-i dea rodul nașterii, pentru ca la rândul său ea să-i închine, în schimb, darul primit de la El. De asemenea, Ioachim...*”⁶⁶.

Maria este un dar dumnezeiesc pentru dreptii ei părinți, copil ce avea să aibă o slujire unică în iconomia mântuirii: „*Pântece sterp te-a purtat pe tine, Fecioară, ceea ce ai purtat în pântece pe Cuvântul întrupat...*”⁶⁷. Copilăria i-a fost, de asemenea, curată și ferită de răutatea lumii. Biografii ei comentează diferit: „*Iar Maria era în Ierusalim, în casa Domnului*”⁶⁸, unde „*preoții au crescut-o în Sfânta*”⁶⁹ și în „*Sfânta Sfintelor*”⁷⁰. Aceste preatainice rosturi ale Domnului după cărțile noastre de cult. *Însemnări de mariologie ortodoxă*, în „*Glasul Bisericii*”, XXX (1971), nr. 1-2, p. 80-93.

63. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas VI, cântarea a 9-a, p. 444.

64. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas VI, cântarea a 9-a, p. 437.

65. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 8.

66. *Ibidem*, p. 8.

67. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de Umilință, marți la Utrenie, glasul II, cântarea

viețuirii ei, consemnate istoric, sunt surprinse și imnografic: „*Celei ce a fost hrănită în Templu, în Sfânta Sfințelor, celei ce este îmbrăcată cu credință, cu înțelepciune și cu neprihănită feciorie, mai-marele Voievod Gavriil i-a adus din cer închinăciune*“⁷¹.

Astfel împodobită, la vârsta nubilității, este încredințată bătrânului și dreptului Iosif, dar nu pentru jugul căsătoriei, ci ca el să-i fie „*logodnic și păzitor*“⁷², ocrotind-o pentru jugul cel mare al slujirii la care era chemată.

a. Bunavestire și Întruparea Fiului lui Dumnezeu. Nașterea dumnezeiască.

Sfântul Apostol Pavel numește clipa Bunevestiri și a Întrupării Domnului „*taina cea din veac ascunsă*“ (Efeseni 3, 9), iar Sf. Ioan Damaschin adaugă că e „*și de îngeri neștiută*“ (Troparul Născătoarei, al Învierii, gl. IV). Un studiu imnografic complet ar putea aborda acest episod esențial din istoria mântuirii neamului omenesc, alimentându-l din trei izvoare: imnografia praznicului Bunevestiri (care privește evenimentul ca un dialog teologico-poetic între arhanghel și Fecioară)⁷³, imnografia Crăciunului, (cu Canonul Nașterii Domnului, izvodit de Sf. Cosma Melodul) și imnografia Octoihului⁷⁴. Aceasta din urmă se inspiră din două elemente ale capitolului Bunevestiri, așa cum este relatat de Sf. Luca (1,28-38): salutul îngerului „*Bucură-te!*“ și acceptarea Fecioarei: „*Fie!...*“.

Aceiași biografi menționați mai sus arată că Maria se afla la izvor, „*în post și rugăciune*“ , când a întâmpinat-o arhanghelul. Imnograful arată,

a 7-a, p. 130.

68. Epifanie Monahul, *Cuvânt despre viața Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și anii ei*, în vol. „*Trei vieți bizantine ale Maicii Domnului*“ , Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 12.

69. Simion Metafrastul, *Cuvânt despre câte s-au întâmplat de la nașterea și creșterea Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarei*, în vol. „*Trei vieți bizantine...*“ , p. 29.

70. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 11.

71. „*...Și acum...*“ a Născătoarei, sedeală la Vecernia de luni, glas IV, p. 279.

72. Podobia „*Spăimântatu-s-a Iosif...*“, duminică la Utrenie, glas IV, p. 266.

73. A se vedea o iscusită tâlcuire, pe textele Sfinților Părinți, la monahul Teoclit Dionisiatul, în vol. „*Maica Domnului în teologia și imnografia Sfinților Părinți*“ , Ed. Bizantină, București, 2002, capitolul „*Canonul Bunevestiri*“, p. 153-223.

74. Idee sugerată de abordarea de pluriperspectivă a pr. dr. N.C. Buzescu din «*Panaghia Theotokos*» în *imnografia Mineelor*, în „*Ortodoxia*“ XXXII (1980), nr. 3, p. 554-555.

75. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Învierii, luni la Utrenie, glas I, cântarea

contrar minții noastre, că nu Maria, ci îngerul a resimțit mai mult dificultatea clipei: „Învrednicindu-se Gavriil a vedea, pe cât este cu puțință pe Minte ce mai presus de ființă, cuvânt de bucurie ți-a adus, Fecioară cu totul fără de prihană...”⁷⁵, și în aceeași formă, eludată, continuă relatarea: „Binecuvântat este rodul pântecelui tău, ceea ce ești cu totul fără de prihană!”⁷⁶, abia la al treilea ceas de așteptare recunoscând și cum: „Porunca cea cu taină luând-o întru cunoștință... mă spăimântează a sluji ție: «Bucură-te Mireasă, nenuntită?»”⁷⁷. Salutul din textul imnografic este chiar cel îngeresc: „Bucură-te, cea plină de dar, Domnul este cu tine!” (Χαίρε κεχαρισμένη, ο Κύριος μετα σου!). Ea era deja plină de toate bunătățile; era mult sporită duhovnicește, era unită cu Dumnezeu printr-o rugăciune neîncetată, prin care se depășea, ridicându-se la Dumnezeu. Sfântul Efreem Sirul arată că „vestea bună a fost un răspuns la rugăciunea ei și la viața ei cea înaltă”⁷⁸. De aceea, văzându-i curăția cea mai înaltă decât a cetelor cerești, arhanghelul zice: „... mă spăimântează a sluji ție: «Bucură-te!...». Bucuria de care vorbește sfântul mesager este bucuria tuturor cetelor cerești și a toată omenirea: „Limbile îngerești nu pot propovădui laudele tale, Preacurată Fecioară; iar noi, acum, ca niște robi, împrumutând cuvântul lui Gavriil, strigăm ție «Bucură-te!»”⁷⁹; sau, deplin: „De tine se bucură, ceea ce ești plină de har, toată făptura: soborul îngeresc și neamul omenesc...”⁸⁰. Bucuria Mariei devine, așadar, cosmică. Întristarea Evei, întristarea omenirii se prefac, prin Fecioara, în bucurie. Rodul acestei bucurii - Dumnezeu făcut om - avea să lucreze mântuire pentru tot Cosmosul. Sunt înfățișate în antiteză două stări contradictorii: bucuria Mariei, în pofida anilor de lacrimi ce aveau să urmeze și spaima lui Gavriil, care nu înțelege nici „porunca cea cu taină” ce are a împlini și nici chipul în care „Cel ce a plecat cu pogorârea

a 3-a, p. 18.

76. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Învieri, miercuri la Utrenie, glas VIII, cântarea 1, p. 633.

77. Sedeală a Născătoarei, din Canonul Sfintei Învieri, luni la Utrenie, glas VIII, p. 610.

78. Apud Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Maica Domnului în Prologul Evangheliei de la Luca*, în „Ortodoxia” XXXII (1980), nr. 3, p. 446.

79. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Cruci, vineri la Utrenie, glas VII, cântarea a 6-a, p. 573.

80. Sedeală a Născătoarei, din Canonul Sfintei Învierii, duminică la Utrenie, glas VIII, p. 597. Textul este și Axionul de la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare.

81. Sedeală a Născătoarei, din Canonul Sfintei Cruci, luni la Utrenie, glas VIII, p. 610.

Sa cerurile, încape fără schimbare, întreg... ⁸¹ în pânțelele cel fecioresc.

Realitatea acestui simțământ o ilustrează icoana Bunevestiri, așa cum este ea rânduită în erminii.

Mai puternică decât uimirea și biruitoare în lupta cea dinlăuntru - privind eventualitatea unei sarcini, deși nevinovată, misterioasă și reprobabilă - este sfânta ei bucurie și conștiința săvârșirii întru sine a unui lucru dumnezeiesc. Despre bucuria și netemerea ei învață Sf. Maxim Mărturisitorul, Nicolae Cabasila și Sf. Nicodim Aghioritul. Fecioara însuma acum „*setea universală de mântuire*” ⁸², de aceea rostește nemaicuvântatele cuvinte: „*Iată, roaba Domnului! Fie mie după cuvântul tău!*” (Γενοιτο μοι κατα το ρημα σου.../ „*Fiat mihi secundum verbum tuum*”). Ea se lasă în voia Domnului, se deschide Lui, se dăruiește Lui, își asumă participarea la dumnezeiasca rânduială a Întrupării. Acum Se întrupează Dumnezeu Fiul!

Este, deci, imposibil de disociat cronologic momentul Bunevestiri de momentul Întrupării, căci ele sunt unite; mai exact primul îl include pe al doilea: „... *împreună cu glasul S-a întrupat Stăpânul tuturor întru tine...*” ⁸³. Innografii însă au atins, separat, în stihuirile lor, aceste două evenimente din iconomia mântuirii.

Taina Întrupării nu poate fi înțeleasă, în sensul ei cel mai înalt și mai profund. Totodată, indicibilitatea ei este superb exprimată printr-o serie de sintagme, ca acestea: „*Nici chiar o minte cerească nu poate să înțeleagă cu adevărat taina ta cea necuprinsă...*” ⁸⁴; „*Negrăita întrupare*” este „*minune netâlcuită și priveriște neînțeleasă, izbăvirea tuturor oamenilor...*” ⁸⁵. Fidel adevărului exprimat de textul paulin kenotic (Filipeni 2, 5-11), innograful arată cum Maica Domnului este „*casă dumnezeiască a sfințeniei*” Fiului lui Dumnezeu, Care „*S-a deșertat pentru a face bine zidirii Sale*” ⁸⁶, accentuând că „*S-a deșertat (εκενοσεν) întreg*” ⁸⁷ în pânțelele Născătoarei de Dumnezeu. Aceasta este întruparea, văzută kenotic și exprimată, innografic, cu multă măiestrie, antinomic: „*Cel plin de slavă Se dezbracă de slavă,*

82. Arhim. Bartolomeu Anania, «*Fie!*», în „Ortodoxia” XXXII (1980), nr. 3, p. 439.

83. Troparul Născătoarei, al Învierii, la Vecernia de sâmbătă seara, glas I, p. 10.

84. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas VIII, cântarea 1, p. 656.

85. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfinților Îngeri, luni la Utrenie, glas IV, cântarea a 9-a, p. 286.

86. Stihiră a Născătoarei de Dumnezeu, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas

ca Unul care este Dumnezeu și din pântecel tău, Maică Precurată, iese purtător de trup...⁸⁸ sau „Cel ce a orânduit, ca un Dumnezeu, stăpâniile cetelor Puterilor celor de sus, în pântecel tău cel neispitit de nuntă și mai înălțat decât serafimii S-a sălășluit, de Dumnezeu Născătoare, și trup fără schimbare S-a făcut“⁸⁹.

Străduința imnografului de a oferi acestui unic și necuprins adevăr cât mai multă claritate, evidență („Precurată, din cinstitele tale sânghiuri Se întrupează Domnul...“⁹⁰ „... ai zămislit, Precurată, pe Cuvântul cel veșnic, care S-a unit cu noi trupește...“⁹¹) dă oarecare grosieritate exprimării. Pentru a da însă și subtilitate teologică și forță expresivității poetice, Sf. Ioan Damaschin și ceilalți coautori ai Octoihului „sublimează“ vestmântul ideatic arătând că, prin Întrupare, Dumnezeu Fiul asumă în ipostasul său divin, veșnic, și firea omenească, întrepătrunzând-o în chip minunat, perihoretic, cu cea dumnezeiască. Ca să arate cum Cel mai presus de ființă și deoființă cu Tatăl „Se face om“ sau „Se unește - trupește - cu noi“ imnograful „vede“ cum „Fiul Se înființează ca și noi, rămânând ceea ce a fost“ sau „îmbracă, fără schimbare, firea omenească“ sau, nepereche imagine, ia „minte și suflet, și frământătura trupului... și pe om părtaș al Ființei celei dumnezeiești aieva l-a arătat“⁹². Creuzetul acestei preadumnezeiești întrupări și uniri este pântecel Maicii Domnului, care s-a arătat astfel „tron al lui Dumnezeu“⁹³. Ei i se roagă imnograful ca Născătoarei de Dumnezeu pentru că, deși unirea ipostatică, zămislirea, alcătuirea trupului și chipului Pruncului și îndumnezeirea trupșorului Lui s-au făcut deodată, după cuvintele Sf. Ioan Damaschin, după legile trupului omenesc și după tainica iconomie dumnezeiască, la vremea cuvenită, Însuși Dumnezeu Se naște

IV, cântarea a 4-a, p. 303.

87. „...Și acum“ a Născătoarei, la stihoavnă, sâmbătă la Vecernia mică, glas IV, p. 259.

88. Stihiră a Născătoarei, joi la Utrenie, glas VIII, cântarea 1, p. 646.

89. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Utreniei de luni, glas I, cântarea 1, p. 30.

90. „...Și acum“, Sedeală a Născătoarei, din Canonul de duminică, la Miezonoptică, glas III, cântarea a 3-a, p. 180.

91. „...Și acum“ a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, duminică la Miezonoptică, glas I, cântarea a 8-a, p. 14.

92. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de duminică, la Miezonoptică, glas VIII, cântarea a 8-a, p. 516.

93. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Înaintemergătorului, marți la Utrenie, glas VI, cântarea a 3-a, p. 460.

94. „...Și acum“, a Născătoarei, la Stihoavna Vecerniei de duminică seara, glas V, p. 363.

din Maica Sa, fără tată, ca „prunc tânăr“, El, „Cel vechi de zile“ (aluzie la vedenia proorocului Daniel 7, 9).

Ca și Întruparea, și Nașterea Fiului lui Dumnezeu din Fecioară este o taină: „*înfricoșătoare și preaslăvită*“⁹⁴, „*neobișnuită și nemaiauzită*“⁹⁵, „*adânc nemăsurat și de nepătruns*“⁹⁶. Este „*negrăită*“, iar inefabilul ei minunează cetele îngerești și întrece posibilitatea de exprimare a limbii ome-nești. Pe de altă parte, nașterea Domnului din Maica Sa este atât de firească! Acest lucru îl ilustrează Sf. Efreem Sirul în imnele sale, în care arată cum Fecioara naște Pruncul, Îl îngrijește, Îl hrănește cu lapte, Îl alintă, așa cum face orice mamă cu pruncul ei⁹⁷. Această abordare are un rol bine precizat: combate teologico-îmnografic falsa învățătură a dochetismului.

b. Pururea-fecioria Maicii Domnului. Viața ei precurată

În ea - Maria - se petrece, după taina triunității Sfintei Treimi, cel mai misterios paradox: este, deodată, și Născătoare de Prunc și Fecioară. De aceea, cântările bisericești o invocă adesea cu apelativul paradoxal de „Maică Fecioară“. Inefabilul antinomiei este clar exprimat îmnografic: „*Maică te-ai cunoscut mai presus de fire, Născătoare de Dumnezeu, dar ai rămas Fecioară, mai presus de cuvânt și de cuget...*“⁹⁸. Sau, pentru a sesiza caracterul supranatural al nașterii feciorelnice, îmnograful se minunează: „*Legile firii au fost schimbate întru tine...*“⁹⁹. Caracterul miraculos și tainic al acestei duble calități a Maicii Domnului o face unică între femei. Textul eclatează: „*Mare minune! Fecioară să nască și Cel născut să fie Dumnezeu...*“¹⁰⁰ sau interoghează: „*Care maică s-a auzit că e fecioară? Și care fecioară s-a cunoscut că e maică? Toate ale tale sunt mai presus de fire, o, Născătoare de Dumnezeu, pentru aceea, cu credință te mărim!*“¹⁰¹. Tocmai acest fapt, că Pruncul este dumnezeiesc, face ca nașterea să fie dumnezeiesc-ome-

95. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Înaintemergătorului, marți la Utrenie, glas I, cântarea a 3-a, p. 42.

96. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii și al Învierii, duminică la Utrenie, glas I, cântarea I, p. 17.

97. Imnele „*Minunea nașterii din Maria*“, „*Cântece din leagăn ale Mariei*“, în vol. *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 70, 78, 80.

98. Dogmatica, glas VII, p. 511.

99. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas VIII, cântarea a 4-a, p. 635.

100. „...Și acum“, a Născătoarei, la Vecernia mică de sâmbătă, glas III, p. 176.

101. „...Și acum“, a Născătoarei, Sedeală la Utrenia de luni, glas II p. 114.

nească¹⁰² și Maria, care a avut în pânțele de la Duhul Sfânt, să fie „*cu fecioria păzită*“ și „*nevătămată*“. Atributul, cu rezonanțe arhaice, păstrat și în textul diortosit, descrie cuprinzător minunea pururea-fecioriei: „*Rămas-ai nevătămată, primind în pânțele pe Focul cel arzător; Fecioară!*“¹⁰³. Așadar, prima dimensiune a pururea-fecioriei este aceea de „*taină*“. „*O, înfricoșătoare taină, care și când este înțeleasă, rămâne negrăită și, când este privită cu gândul, nu se poate cuprinde cu mintea!*“¹⁰⁴.

La antipod se află exprimările despre caracterul evident al pururea-fecioriei Maicii Domnului: „*Cu adevărat, Maică și Fecioară te-ai arătat cea cu totul fără prihană, care singură ai împreunat nașterea adevărată cu fecioria, că ai născut pe Dumnezeu.*“¹⁰⁵

Dar mai apropiată de sufletul creștinului și exprimată în cel mai simplu, dar profund cuvânt este pururea-fecioria văzută ca „*frumusețe*“ a Fecioarei. Aceasta este podoaba cea mai strălucitoare a Maicii Domnului, de care se miră Gavriil¹⁰⁶, văzând-o „*de virtuți înfrumusețată*“¹⁰⁷. Prin pururea-fecioria sa, Maica Domnului este „*preafrumoasă*“, „*preacurată*“, „*preaîmpodobită*“, „*preaslăvită*“. Superlativele absolute se regăsesc pretutindeni în texte. Ele arată cum Domnul o ridică pe Maica Sa mai presus de oameni și de toate puterile cerești; fecioria ei „*cea cu chip de lumină*“¹⁰⁸ devine, pentru toți oamenii ce doresc să viețuiască în curăție „*vistierie preacurată a fecioriei*“¹⁰⁹. Una dintre cele mai rafinate și profunde imagini despre pururea-fecioria sa, este aceasta: „*Brazdă a fecioriei, pământul cel nearat te-ai arătat lumii, Pururea Fecioară, din care cu negrăit cuvânt S-a născut lucrător Ziditorul nostru, al tuturor*“¹¹⁰. Așa cum după naștere ea „*fecioarește iarăși*“, așa și fiecare dintre cei păcătoși simte cum „*Domnul Cel ce n-a stricat cheile Fecioriei*

102. *Dogmatica*, glas III, p. 178.

103. Stihiră, a Născătoarei, din Canonul Înaintemergătorului, marți la Utrenie, glas VIII, cântarea a 8-a, p. 545.

104. „...Și acum“, a Născătoarei, la Vecernia mică de sâmbătă, glas III, p. 176.

105. Stihiră a Născătoarei, din Canonul morților, sâmbătă la Utrenie, glas III, cântarea a 4-a, p. 250.

106. Podobia „De frumusețea fecioriei tale...“, glas III, p. 183.

107. Stihiră a Născătoarei, vineri la Utrenie, glas IV, cântarea a 7-a, p. 327.

108. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de umilință, luni la Utrenie, glas II, cântarea a 9-a, p. 121.

109. Stihiră, Vecernia mică de sâmbătă seara, glas I, p. 7.

110. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, duminică la Utrenie, glas III, cântarea

prin nașterea Sa“ îi dă putere de a odrăslî în sine energia regeneratoare a ridicării, a unui nou început pentru mântuire.

Într-o relație firească, se află cealaltă parte a vieții Maicii Domnului. Zilele vieții sale au avut strălucirea curăției ei. Ea și-a trăit toată viața la cota întâlnirii cu Arhanghelul. Viața ei a fost, cu adevărat „Preasfântă“, așa cum o cântă Biserica în cea mai cunoscută cântare de preacinstire a Maicii Domnului: „*Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi!*“. Curăția și înălțimea vieții o vor caracteriza întotdeauna. De aceea, viața sa pământească s-a rostuit, mereu, „*cu adevărat, aproape de Dumnezeu*“. Maica Domnului, chiar în viața sa pământească: „*este aproape de Dumnezeu, ca una care este mai presus decât toate cetele îngerilor. Ceea ce singură strălucește în frumusețea fecioriei, ca o Maică a Celui ce stăpânește toate*“¹¹¹.

c. Maica Domnului - martor al Patimilor Fiului ei

Cea mai răscolitoare ipostază iconografică în care o regăsim pe Maica Domnului este aceea de martor și priveghetore la Patimile Fiului ei. Sfânta Scriptură, dar mai ales Sfânta Tradiție, în speță „Viața Maicii Domnului“ - după mai mulți autori - menționează cum ea a fost alături de Fiul ei, începând de la prinderea și până la punerea Lui în mormânt; aceasta pentru a se împlini proorocia bătrânului Simeon despre ea, aceea că „*prin sufletul tău va trece sabie...*“ (Luca 2, 35). Pătimia și durerile Fiului au rezonat în sufletul Maicii. Ea și le-a asumat și le-a trăit cu o infinită solidaritate și iubire maternă, devenind ceea ce încearcă să surprindă teologia romano-catolică prin sintagma „Mater Dolorosa“ („Maică Îndurerată“).

Iconografia Octoihului îmbracă din două perspective aceste răscoliri și sfâșieri ale sufletului Maicii, care își vede Fiul murind cumplit¹¹². Prima dintre ele este descriptivă: iconograful arată în cuvinte simple, dar cu mult mesaj, cum Maica Domnului este alături de Fiul său. Prima trimitere se face la profeția sus-amintită: „*Sabie a trecut prin inima mea, o, Fiule, și o sfâșie, Stăpâne, precum mi-a spus mai înainte Simeon*“¹¹³. Ea este aceea care și lămurește înțelesul profetic, arătând că este vorba de „*sabia întristării*“.

5, p. 240.

111. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, duminică la Utrenie, glas IV, cântarea 3, p. 269.

112. Imaginea este prezentată plenar în iconografia Săptămânii Patimilor, din Triod. Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula surprinde această notă în studiul său *Săptămâna Sfințelor Patimi în viața creștină ortodoxă*, din „Glasul Bisericii“ LII (1996), nr. 1-4, p. 33-37.

113. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, la Vecernia de marți seara, glas I, p. 50.

Apoi imaginile se succed, ca într-o avalanșă de tablouri, care mai de care mai răscolitoare:

- sub (lângă) Cruce „*Stătea oarecând Fecioara, împreună cu ucenicul cel fecioresc lângă Cruce...*“¹¹⁴;

- își vede Fiul „*gol, junghiat și răstignit și voiește mai degrabă să moară ea*“¹¹⁵, cu chipul „*lipsit de cinstire și pierit mai mult decât oamenii, în vremea patimii...*“¹¹⁶;

- strigătul său este cutremurător, mai cu seamă că știe că El pătimește pe nedrept: „*Cum pătimești, Preadulcele meu Fiu, Cela ce din fire ești fără patimă?...*“¹¹⁷;

- ea se simte cea mai îndurerată dintre mame, căci „*nici unei femei nu i s-a întâmplat durerea aceasta*“¹¹⁸; „*cele dinlăuntru o ard*“ și nu vrea să rămână „*fără de fiu*“;

- chiar are șovăieli - omenești - în credința sa: „*...din minuni Dumnezeu Te știi pe Tine, dar, iată, Te văd mort, spânzurat pe lemn*“¹¹⁹;

- mintea-i nu poate înțelege cum Fiul ei Se răstignește, deși Îi știa „*bunătatea Lui cea covârșitoare și milostivirea Lui cea mai presus de om*“¹²⁰. Strigă doar: „*O, uimitoare minune! O, taină nouă! O, lucru înfricoșător!...*“¹²¹ și se spăimântează de această rânduială;

- are scânteieri de memorie: rememorează și re trăiește clipele de taină ale nașterii dumnezeiești, pe care o numește chiar „*înfricoșătoare naștere*“ sau „*naștere cu frică*“. Dacă atunci a scăpat de „*durerile cele din vremea nașterii*“, ea grăiește: „*acum când Te-ai împărtășit Tu de patimile cele de voie și ai luat chinuri, am pățimit cu cele dinlăuntru ale mele și sufletul mi s-a umplut de dureri*“¹²²;

114. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei de joi, glas VI, p. 487.

115. „...Și acum“, a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei de joi, glas VIII, p. 568.

116. Stihiră, Canonul Crucii și al Învierii, duminică la Utrenie, glas VI, cântarea a 6-a, p. 440.

117. „...Și acum“, a Născătoarei, vineri la Utrenie, glas II, p. 155.

118. „...Și acum“, a Născătoarei, vineri la Utrenie, glas VII, p. 569.

119. *Ibidem*.

120. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei de marți, glas VIII, p. 631.

121. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei de marți, glas VIII, p. 669.

122. Sedeală a Crucii și a Născătoarei, miercuri la Utrenie, glas VIII, cântarea a 9-a,

- are resentimente - nu ură - pentru „*călăii cei cumpliți și nerecunoscători*“¹²³;

- în adâncul sufletului ea știe că Fiul ei este „*din fire Dumnezeu*“ și că, în pofida patimilor cumplite pe care le suferă, „*este neschimbat cu Dumnezeirea*“.

Pe piscul acestui urcuș de simțământe, uneori contradictorii, Maica Domnului ajunge să înțeleagă rostul Jertfei Fiului ei: El „*Se împărtășește cu moartea*“¹²⁴ „*vrând să învieze pe cei morți*“¹²⁵, după ce El Însuși avea „*să învieze a treia zi*“¹²⁶ și, apoi, „*să schimbe toată zidirea*“¹²⁷. Acum, rugăciunilor Maicii se adaugă și rugăciunile innografului și, prin ele, ale întregului popor creștin, care strigă Fecioarei: „*Cu picăturile cele din coasta Fiului tău, Preacurată, curățește necurăția patimilor mele și întinăciunile cele cumplite ale inimii mele și luminează-mă, Fecioară, cu strălucirea ta!*“¹²⁸.

Metatemporal, și noi, cei de astăzi, trăim, deodată cu Maica Domnului, Patimile Mântuitorului nostru. Este o formă de solidaritate filială, rod al cuvântului testamentar al Domnului: „*Femeie, iată fiul tău! (Fiule)..., iată mama ta!*“ (Ioan 19, 26-27).

A doua viziune innografică asupra venirii Maicii la Patimile Domnului depășește faza simplu descriptivă; textul evoluează spre o formă criptică, poetică. Cea mai des folosită imagine este aceea a Maicii Domnului, văzută ca o Mielușea ce-și plânge Mielul care Se jertfește. În chip antinomic, Mielul este și Păstorul turmei, dar mai cu seamă Mântuitorul lumii: „*Mielușica cea fără prihană, pe Mielul și Păstorul văzându-L spânzurat și mort pe lemn, cu lacrimi striga, ca o maică tânguindu-se: «Cum voi lăuda, Fiul meu, smerenia Ta cea mai presus de cuvânt și patimile cele de voie, Dumnezeule*

p. 640.

123. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, marți la Vecernie, glas VIII, p. 629.

124. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, vineri la Utrenie, glas IV, cântarea 1, p. 322.

125. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, vineri la Liturghie (Stihirile „Fericirilor“), glas III, p. 245.

126. Sedeală, vineri la Utrenie, glas VII, p. 569.

127. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, miercuri la Utrenie, glas VI, cântarea a 7-a, p. 474.

128. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Cruci, miercuri la Utrenie, glas VI, cântarea a 4-a, p. 471.

129. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, sedeală, miercuri la Utrenie, glas I. p. 51-52.

*preabun?»*¹²⁹.

Delicateții acestei imagini, inmograful îi alătură, la antipod, revolta Maicii Domnului, redată printr-un șir de diatribe, împotriva chinurilor Fiului ei: „*O, îndrăzneală de necurată ucidere!*...”¹³⁰, „*O, îndrăzneală a spurcaților ucigași farisei!*...”¹³¹.

Și alte imagini alegorice, de o deosebită forță de sugestie, vin a arăta suferința Maicii (văzută ca ochi sufletesc ce caută spre „*Ochiul ce usucă toate adâncurile și care S-a stins*”¹³² sau ca „*ramură cinstită care a odrăslit Mlădița cea nevestejită*”¹³³, sau ca „*vița care, nelucrat, a purtat în pânțele strugurele cel preacopt*”¹³⁴) ce-și plânge Fiul.

Această întreită ipostază de martor al Patimilor, tânguitoare a punerii în mormânt și mironosită rămâne în inima Maicii prin durerea pe care și-o exprimă, testamentar parcă: „*Șiroaiele lacrimilor mele ce se varsă din ochii mei, Fiule preadorit, vremea nu va putea vreodată a le usca (...) Ce folos este să văd soarele dacă lumina mea apune? Lumina mea cea dulce! Cum Te-ai stins, Lumina feței mele? De aceea pierde-voi luminile ochilor mei prin curgerile lacrimilor mele*”¹³⁵. Însă ipostaza Maicii Domnului de plângătoare și de veșnic înlăcrimată nu este proprie teologiei ortodoxe. Chiar și momentul adormirii ei în inmografie este prezentat senin, în perspectiva mutării ei, cu trupul, la cer¹³⁶. De aceea, stihirile citate, deși din inmografia zilelor de vineri, sunt pline de aluzii și accente anastasice pentru că, în Ortodoxie, Crucea se leagă de Înviere. Hristos Domnul nu rămâne pe Cruce, ci înviază, întru slavă, arătându-Se înviat și adevărind tuturor Învierea Sa și împărțășind cu nemurire tot neamul omenesc. Iar pentru chipul în care și-a purtat Maica Sa crucea durerii, prima ființă careia i Se arată El Înviat, este ea¹³⁷.

130. „...Și acum“, a Născătoarei, sedeală, vineri la Utrenie, glas II. p. 155.

131. „...Și acum“, a Născătoarei, sedeală, miercuri la Utrenie, glas I. p. 73-74.

132. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, miercuri la Utrenie, glas VII, cântarea a 5-a, p. 55 2.

133. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas I, cântarea a 5-a, p. 76.

134. „...Și acum“, a Născătoarei, miercuri la Vecernie, glas II, p. 134.

135. Stihiră, marți seara la Vecernie, glas V, p. 383.

136. A se vedea în acest sens, studiul pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula, *Adormirea Maicii Domnului în cultul Bisericii Ortodoxe*, în „Glasul Bisericii“ LIII(1997), nr. 5-8, p. 27-34.

137. Teologumenă a Sf. Grigorie Palama, *Omilia 18*, în vol. *Omilii*, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 282-283.

3. *Reflexe ale hotărârilor Sinoadelor Ecumenice III și IV
în innografia mariologică a Octoihului*

În istoria sa, Biserica și-a cristalizat dogma hristologică prin viața și gândirea Sfinților Părinți, fructificate în hotărârile Sinoadelor Ecumenice. Deoarece Persoana Mântuitorului este în directă interrelație cu persoana Maicii Sale, deodată cu dogma hristologică, Părinții au definitivat și pe deplin au lămurit și dogma theotokică. Salutară și sfântă trudă, căci, în timp, Biserica s-a confruntat cu nenumărate învățături greșite care au încercat știrbirea preacinstirii Maicii Domnului și a atributelor sale de Născătoare de Dumnezeu și Pururea-Fecioară. Dintre aceste erezii, enumerăm, în ordine alfabetică: adoptianismul, aftarto-dochetismul, apolinarismul, bonosienii, dioprosopismul, dochetismul, ebioniții, monofizitismul, monotelismul, nestorianismul, patripasismul, teoria lui Pavel de Samosata, pavlicianismul, sabelianismul¹³⁸. Sunt câteva dintre marile devieri de la dreapta credință, erori care împieteză asupra persoanei și cultului Maicii Domnului. Cele mai virulente în acest sens au fost nestorianismul și monofizitismul, combătute de Sfinții Părinți, la Sinoadele Ecumenice III și IV. Orosurile acestor sinoade au restabilit, odată pentru totdeauna, dreapta învățătură despre Maica Domnului, din care se naște, în chip minunat, Fiul lui Dumnezeu, Care unește în ipostasul Său dumnezeiesc, veșnic, firea omenească, îndumnezeind-o.

Pentru a arăta cât de fidel este textul innografic, cu hotărârile Sinodului III Ecumenic, iată corespondentele, în paralel, pe două coloane:

HOTĂRĂRILE SINODULUI III ECUMENIC - Efes, 431	IMNOGRAFIA OCTOIHULUI
---	------------------------------

138. Pentru selecție am folosit lucrarea conf. dr. Sergiu Tofan, *Mic dicționar al ereziilor Evului Patristic*, Ed. Partener, Galați, 2003.

139. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas 5, cântarea a 7-a, p. 356.

140. Stihiră la Vecernia Mică, sâmbătă seara, glas V, p. 344.

Textul imnografic arată cum „*theotokia Maicii Domnului este atât de unită cu hristologia, încât întreaga noastră mântuire stă sau cade odată învățătura că Preasfânta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu*“¹⁴⁷. Pe temeiul hotărârilor Sinoadelor Ecumenice I, II și III, Sfinții Părinți au formulat definitiv dogma hristologică, în Sinodul IV Ecumenic. Tot pe două coloane se observă ușor chipul în care imnografia Octoihului urmărește, întărește și nuanțează hotărârile Sinodului IV Ecumenic¹⁴⁸, subliniind și locul Maicii Domnului în iconomia Întrupării și Nașterii Domnului, dar și în iconomia mântuirii lumii:

HOTĂRĂRILE SINODULUI IV ECUMENIC, Calcedon, 451	IMNOGRAFIA OCTOIHULUI
---	-----------------------

O simplă analiză a acestor stihiri adună o seamă de observații interesante. Textele sunt mai ample decât altele, iar conținutul dogmatic, greu, dens, este susținut de o seamă de termeni tehnici, inacesibili poporului: „fire“, „ipostas“ etc. Fondul dogmatic, mesajul sunt transmise cu ajutorul poeziei din frază, care recurge la inversiuni de topică („*cu adevărat mărturisim...*“), imagini și simboluri („*Pe Cel ce nu L-au încăput cerurile, l-a încăput pântecul tău...*“). Acestea subliniază înălțimea și adâncimea ideilor transmise și care trebuie receptate. Fără îndoială, autorul acestor stihuri este Sfântul Ioan Damaschin care tratează dogmatic, savant, dar și pedagogic, adevărurile privind cele două firi din una și aceeași Persoană a Domnului, modul conlocuirii și întrepătrunderii lor, deoființimea Fiului cu Tatăl și Duhul prin dumnezeire, dar și cu oamenii prin omenitate, calitatea Maicii

141. Stihiră la Vecernia mică, sâmbătă seara, glas VI, p. 427.

142. „Slavă... Și acum...“ a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei mici de sâmbătă, glas VII, p. 510.

143. Stihiră a Născătoarei, duminică la Utrenie, glas III, cântarea a 6-a, p. 189.

144. Stihiră a Născătoarei, vineri la Utrenie, glas VIII, cântarea 1, p. 656.

145. „Slavă... Și acum...“ a Născătoarei, la stihoavnă, Utrenia de sâmbătă, glas VI, p. 507.

146. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, cântarea 4, glas 1.

147. Drd. Dumitru Pinte, *Învățătura Sfântului Ioan Damaschin despre Maica Domnului*, în „Ortodoxia“ XXXII (1980), nr. 3, p. 501.

148. Textele hotărârilor dogmatice le-am preluat de la pr. Eugen Drăgoi, *Istoria Biser-*

Domnului de „Theotokos“. Sunt adevăruri greu de cuprins cu mintea și greu de crezut, dar pentru ele Sfântul Ioan pledează imnografic. Ușa inimii este mai primitoare decât ușa minții și pe aceasta mizează autorul. Și reușește nu doar să combată dochetismul, gnosticismul, monofizitismul, ci să și convingă asupra ortodoxiei credinței, pe care o predă imnografic. Este argumentat, în aceeași notă, aspectul ontologic al Răscumpărării: firea omenească cea bolnavă este „curățată“, „vindecată“, „deștelenită“ - primește „toiag de tărie“¹⁵⁶, adică este potențată la maximum, în ipostasul Fiului lui Dumnezeu, Cel ce Se naște din Fecioară: „*Părtași ai firii celei dumnezeiești ne-am făcut prin tine, Născătoare de Dumnezeu pururea Fecioară, că ai născut nouă pe Dumnezeu întrupat*“¹⁵⁷.

Sfântul Ioan Damaschin combate în imnele sale mariologice și ereziile monotelită și monergistă, creând astfel un mic tratat imnografic de antierezologie: „*Ca pe un prunc tânăr L-ai născut pe Fiul cel mai înainte de veci, îndoit fiind în două lucrări și voiește, ca Unul care era om și, totodată, și Dumnezeu...*“¹⁵⁸.

Maica Domnului este „*locașul slavei celei preadumnezeiești*“, întru care se lucrează aceste taine. Stăruința imnografului de a argumenta teologic-poetic lucrarea adânc-tainică a mântuirii, săvârșită de Hristos-Domnul, arată rolul luminos și minunat pe care îl are Preacurata în iconomia mântuirii. Pentru aceasta înțelepții și dreptcredincioșii reușesc, prin preacinstirea pe care o aduc ei, să rușineze „*frământările ereticilor și fețele lor, care nu se închină și nici nu cinstesc icoana ei*“¹⁵⁹.

4. Maica Domnului în viața Bisericii

După adormirea ei, Maica Domnului a fost luată și cu trupul, la cer, unde șade de-a dreapta Fiului ei. Însă rostul ei în iconomia mântuirii nu s-a

icească Universală, Ed. Historica, București, 2001, p. 131, 137.

149. Dogmatica, glas VIII, p. 590.

150. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 270.

151. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Utreniei de luni, glas I, cântarea a 4-a, p. 31.

152. „Slavă... Și acum...“, Stihiră la stihoavna, Vecerniei mici de sâmbătă, glas VI, 428.

153. „Slavă... Și acum...“ a Născătoarei stihira I, la Vecernia mică de sâmbătă, glas VII, p. 509.

154. Dogmatica, glas VI, p. 429.

155. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Învieri, luni la Utrenie, glas VII, cân-

încheiat prin aceea că L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu și, pentru aceasta a fost preamărită cu cea preaînaltă ridicare și ședere. Ea este continuu prezentă în viața Bisericii luptătoare și biruitoare: ascultă rugăciunile creștinilor, mijlocește pentru ei la Dumnezeu, îi ajută, este în comuniune cu sfinții și cu îngerii, întrecându-i în slavă, iar la sfârșitul veacurilor va sta lângă Fiul ei, la înfricoșatul Scaun de Judecată.

a. Maica Domnului mai mărită decât sfinții și îngerii

Măreția ei întrece puterea oamenilor de a o lăuda, deși aceștia îi sunt pururea datori: „*Toată măsura laudelor este copleșită de mărimea măririi tale, Preacurată!*...“¹⁶⁰. Însă sfinții și cuvioșii neamului creștinesc îi aduc slavă, cântând: „*Pe Maica lui Dumnezeu, care este slava mucenicilor, dumnezeiasca frumusețe a arhierilor și a cuvioșilor, propovăduirea proorocilor și lauda femeilor, după vrednicie să o lăudăm*“¹⁶¹.

Nu trebuie înțeleasă aceasta ca o poziție inferioară a cetelor lăudătoare de sfinți, ci drept recunoașterea faptului că Fecioara Maria este singurul om care a fost atât de apropiat de Dumnezeu: ea L-a primit în pânțe, L-a purtat și L-a născut, iar El a preamărit-o și i-a dăruit preacinstire mai mare decât tuturor sfinților, căci este Maica Lui. Iubirea Lui de Fiu i-a dăruit ei și condiția de întâistătătoare peste soboarele de sfinți.

Cu mult mai mult este hiperdoulia (preacinstirea) ce se cuvine Maicii Domnului decât doulia (cinstirea) ce se cuvine sfinților și cetelor cereștilor și netrupeștilor puteri. Ea este mai înaltă decât cerurile și cu mult mai slăvită decât cele nouă cete: „*Fiind mai presus decât oștile celor fără de materie, Fecioară, și întrecând cetele cerești, singură laudă vrednică primești de la dânsele, Preacurată*“¹⁶². Chiar primește lauda lor, fără ca aceștia să se rușineze; dimpotrivă, lăudătorii netrupești cântă celeia ce cu trupul a fost înălțată de pe pământ la cer, de Fiul ei. El este cel care, „*născându-Se în chip de negrăit din sânziurile ei*“, pentru întreaga veșnicie a înfrumusețat-o „*mai presus decât toată bunăcuviința îngerilor*“¹⁶³. Între pământ și cer, între oameni și îngeri, Maica Domnului rămâne pentru totdeauna „*bucuria cetelor cerești și pe pământ, oamenilor, tare ocrotitoare*“¹⁶⁴.

tarea a 5-a, p. 532.

156. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii și al Învierii, duminică la Utrenie, glas II, cântarea a 9-a, p. 110.

157. „...Și acum“, a Născătoarei, sedeală, joi la Utrenie, glas II, p. 145.

158. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, luni la Utrenie, glas II, cântarea

b. Solitoarea mântuirii noastre și rugătoare pentru sufletele celor adormiți întru dreapta credință

Maica Domnului nu are putere să mântuiască sufletele. Această putere este a lui Dumnezeu. Sfânta Fecioară, însă, ca una care „a născut Mântuirea”¹⁶⁵, devine vistiernică a mântuirii pentru toți creștinii. Ea poate mijloci (teologic - aduce Fiului ei rugăciuni de intercesiune) pentru mântuirea sufletelor tuturor. Puterea ei de mijlocire izvorăște din iubirea de Maică/ iubirea de Fiu - legătură înveșnicită cu Mântuitorul Hristos. Întruparea este prima treaptă a lucrării obiective a mântuirii. Pentru dobândirea mântuirii subiective, personale, creștinii aleargă la „mijlocirea cea curățitoare”¹⁶⁶ a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, ca la un „liman de mântuire” și nu trece cu vederea „suspînul celor amărâți”¹⁶⁷. Este singura care, ca o maică a pământenilor, primește „rugăciunile păcătoșilor”¹⁶⁸, îi ajută pe toți cei ce o cheamă în rugăciuni să treacă peste „neașteptatele neazuri” și îi face, cu puterea Fiului ei, moștenitori ai Împărăției celei cerești.

Stihirile, ca niște adevărate rugăciuni de pomenire arată cum singură Maica Domnului „făclia cerească”¹⁷⁰ luminează calea, în întunericul nopții, pentru sufletele celor care au propovăduit-o ca Născătoare de Dumnezeu, pentru ca acelea să ajungă „în locașurile de odihnă, împreună cu sfinții și cu dreptii”¹⁷¹, „în luminările și strălucirile sfinților”¹⁷² și „să câștige mântuirea cea mult dorită a Fiului ei”¹⁷³. Textul imnografic cuprinde și argumentul teologic al puterii de mijlocire a Maicii Domnului, pentru toți cei adormiți. „Prin ea s-a făcut nimicirea morții”¹⁷⁴: ea a născut pe Domnul, Care este Viața (Ioan 14,6), și tot ea se face „cale de viață celor morți”¹⁷⁵; ea roagă pe Hristos „să se înscrie în cartea vieții sufletele”¹⁷⁶.

Imnograful îmbină planul obștesc cu cel personal. Mântuirea este personală, dar se lucrează în comuniune. Cei dinainte de noi trecuți la Domnul ne deschid și ne pregătesc și calea, pentru a ne adăuga lor. Textul imnografic folosește aici vorbirea directă. Eu-l făcătorului de cântări cheamă, implică eu-l fiecăruia dintre cei ce cântă sau ascultă: „Fie-ți milă de mine, Doamne,

a 5-a, p. 117.

159. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Laudelor, marți la Utrenie, glas IV. p. 298.

160. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas I, cântarea a 9-a, p. 24.

161. Stihiră, a Născătoarei din Canonul morților, sâmbătă la Utrenie, glas III, cântarea a 4-a, p. 250.

*fie-ți, când va fi să mă judeci, și să nu mă osândești în foc, nici cu mânia Ta să mă mustri. Te roagă Fecioara, ceea ce Te-a născut pe Tine, Hristoase, și mulțimea îngerilor și adunarea mucenicilor*¹⁷⁷.

Aflat înainte de înfricoșătorul ceas al morții, oricât de departe - temporal - s-ar afla, omul trebuie să-și pregătească marea trecere și răspunsul la Judecată. Își revede viața „*cheltuită întru răutăți*”¹⁷⁸ și se roagă să fie luminat de puținele fapte bune „*sufletul cel întunecat de patimi*”¹⁷⁹. La groaznicele clipe ale despărțirii sufletului „*cu sila, de mădularele trupului*”¹⁸⁰, pe calea văzduhului unde sălășluiesc „*diavolii cei ce învinovățesc*”¹⁸¹, și care „*aduc urzirile lor și caută să înghită fără milă*”¹⁸², și, mai cu seamă, în ceasul judecării particulare și la Judecata cea de Obște („*Înfricoșătoarea cercare*”¹⁸³) sufletul cheamă alături pe Maica Domnului pentru a se izbăvi de rău și pentru a se „*sălășlui în locașurile ei cele luminoase*”¹⁸⁴.

c. Biruitoare cu Fiul ei, asupra diavolului și a iadului

Pentru preamulta ei curăție, Maica Domnului a rămas, toată viața, mai presus de ispitirile vrăjmașului. Împlinirea Protoevangeliei - șarpele ce mușcă din călcâiul Evei - face parte din iconomia mântuirii. Ea singură nu se luptă cu diavolul, nici nu sloboade suflete din iad, ci Fiul ei, la rugăciunile ei, săvârșește acestea. El este Cel care „*S-a făcut celor pierduți tărie, laudă și mântuire*”¹⁸⁵, care omoară pe vrăjmașul și de care, „*atingându-se cu gura cea amară, iadul s-a nimicit*”¹⁸⁶. Rugându-se Domnului, ea poate să „*nu ne arate pricină de bucurie diavolilor*”¹⁸⁷, căci pântecul ei (curăția - n.n.) „*a rușinat pe cugetul cel tirănesc; că Pruncul a cercat cu mâna viziuna viperelor cea pierzătoare de suflete (și) pe potrivnicul cel mândru doborându-l...*”¹⁸⁸. Biruința ei este de fapt biruința Fiului ei. Puterea ei vine de la El, care așa a binevoit să împărtășească pe oameni de mila Sa, prin Maica Sa. De aceea diavolul tremură și este biruit când creștinii cheamă într-ajutor numele Maicii Domnului. În acest sens ea este biruitoare a lui Veliar și a împărăției lui, iadul: „*Preabinecuvântată ești, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară. Că prin Cel ce S-a întrupat din tine, iadul s-a robit, Adam s-a*

162. „...Și acum“, sedeală la Utrenia de luni, glas I, p. 29.

163. Stihiră a Născătoarei, luni la Utrenie, glas I, cântarea a 5-a, p. 33.

164. Podobie, la stihoavna Vecerniei de duminică, glas I, p. 28.

165. Sedeală, la Utrenie, glas VII, p. 578.

166. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii și al Învierii, vineri la Utrenie, glas I, cântarea a 8-a, p. 79.

167. Stihiră, a Născătoarei, din Canonul Sfinților Îngeri, luni la Utrenie, glas VIII,

*chemat, blestemul s-a nimicit, Eva s-a liberat, moartea s-a omorât și noi am înviat*¹⁸⁹.

d. Accente ascetico-mistice în inmografia mariologică a Octoihului

În efortul ascetic al creștinului de a se ridica neconținut spre asemănarea cu Dumnezeu, Maica Domnului este primul reazem și mare ajutorătoare. Poartă pe aripile milei sale pe cel doritor de desăvârșire. Octoihul prezintă lupta duhovnicească și rolul Prea Sfintei Fecioare, de la Domnul, de întoarcere a firii omenești dinspre „*curgerea cea necuviincioasă de demult*“, spre „*stăpânirea cea dumnezeiască în trei lumini*“¹⁹⁰. În ilustrarea luptei creștinului de purificare, textul folosește adesea cuvintele „păcat“ sau „patimă“, însoțite de imagini terifiante despre decăderea și grosieritatea din care trebuie să se ridice. Maica Domnului este invocată să-l izbăvească sau să-l ridice din „*vișorul ispitelor*“¹⁹¹, „*sărătura greșelilor*“¹⁹², „*somnul păcatului*“¹⁹³, „*otrava păcatului*“¹⁹⁴, „*mistuirea văpăii păcatelor*“¹⁹⁵, „*adâncul trândăviei nenumăratelor patimi*“¹⁹⁶, „*revărsările patimilor*“¹⁹⁷, „*gunoiul patimilor*“¹⁹⁸. Din acest abis de decădere omul se poate îndrepta și sfinți, parcurgând, cu ajutorul Maicii lui Dumnezeu, etapele purificării de patimile deja amintite (necredința, nesimțirea duhovnicească, desfrânarea, deznădejdea, mândria, mânia...) prin practicarea virtuților opuse. Iată, scolariform, cum se poate schița „rețeta“ inmografului, parcurgând virtuțile respective pentru etapa ascetică a purificării:

cântarea a 7-a, p. 615.

168. „...Și acum“, a Născătoarei, la stihoavna Vecerniei de luni, glas I, p. 39.

170. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Vecerniei de sâmbătă, glas III, p. 256.

171. *Ibidem*.

172. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Utreniei de sâmbătă, glas I, p. 94.

173. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Utreniei de sâmbătă, glas V, p. 425.

174. Stihiră a Născătoarei, din Canonul morților, sâmbătă la Utrenie, glas IV, cântarea a 7-a, p. 338.

175. Stihiră a Născătoarei, din Canonul morților, sâmbăta la Utrenie, glas I, cântarea a 1-a, p. 85.

176. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Utreniei de sâmbătă, glas IV, p. 425.

177. Stihiră a Născătoarei, în Canonul Utreniei de luni, glas II, cântarea a 9-a, p. 121.

178. „...Și acum“, a Născătoarei, stihoavna Laudelor, sâmbătă la Utrenie, glas II, p. 173.

179. „...Și acum“, a Născătoarei, Vecernia de marți, glas I, p. 39

180. Stihiră la Vecernia de vineri seara, glas II, p. 164.

NEPĂTIMIREA	„... de felurite rele sunt cuprins. Ci tu, Fecioară, mă vindecă, cu lumina nepătimirii îmbrăcându-mă“ ¹⁹⁹ .
BLÂNDEȚEA a I SMERENIA	„Cu apele cele izvorătoare de viață adapă Fecioară, sufletul meu cel topit de arsură păcatului, ca să odrăslească spicul cel roditor al dumnezeieștii smerenii, Precurată“ ²⁰⁰
NĂDEJDEA	„... Toată nădejdea mea spre tine o îndrept, să nu mă lepezi rușinat, ci mă primește și mă izbăvește, Stăpână, pentru mila ta cea mare“ ²⁰¹ .

Scara despățimirii preluată tale-quale din tratatele de ascetică și mistică²¹⁰ își află treptele inmografice, atât de firesc, în Octoih, demonstrând cum Sfinții Părinți au experimentat/trăit despățimirea și cum au cerut ajutorul Domnului și cum au dat slavă Lui pentru fiecare biruință și pas suit spre El. Credinciosul este îmbiat la acest urcuș care, deși atât de anevoios în realitate, în războiul duhovnicesc cu duhurile răutății, este întotdeauna prezentat sublim de inmografi. Biruința este a celui ce-și ia alături, ca reazem și mijlocire pe Maica lui Dumnezeu. Pașii despățimirii transportă pe cel ce urcă, într-o altă dimensiune, a creștinului, purificat, curățat și care continuă urcușul pe calea iluminării - a doua etapă a vieții spirituale a nevoitorului.

Repetăm experimentul de aflare a sincronizărilor între textul inmografic și treptele scării iluminării:

181. „Și acum“, a Născătoarei, sedeaună, din Canonul Sfintei Treimi, la Miezonoptică, glas I, cântarea a 6-a, p. 13.

182. *Ibidem*.

183. Stihiră, a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas IV, cântarea a 3-a, p. 303.

184. „Și acum“, a Născătoarei, Vecernia de Luni seara, glas I., p. 39.

185. Stihiră, a Născătoarei, din Canonul morților, sâmbăta la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 502.

186. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas V, cântarea a 9-a, p. 359.

187. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas II, cântarea a 6-a, p. 139.

188. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 270.

<p>NEPĂTIMIREA</p>	<p>„... de felurite rele sunt cuprins. Ci tu, Fecioară, mă vindecă, cu lumina nepătimirii îmbrăcându-mă“¹⁹⁹</p>
---------------------------	--

Pentru aceste trepte este mai greu a afla texte innografice explicite. Abia Triodul, în faza finală, șlefuită, a innografiei sale, avea să aducă mai multe texte, la subiect, pentru că teologia iluminării, a apofatismului sunt preocupări teologico-mistice începând din sec. XI.

În Octoih ideile teologice sunt ascunse în text și trebuie deciptate în duhul smeritei cugetări. Astfel, pentru Darurile Sfântului Duh ce se revarsă peste omul despătimit, innograful enumeră o multitudine de daruri, ce seamănă evident cu acelea din textele de la Isaia 11, 2-3 și Galateni 5, 22-26. Pentru contemplarea lui Dumnezeu din Creație și pentru exercițiul de meditare a Scripturii, innograful aduce strofele sale în care exprimă conștiința și credința sa în Mântuitorul, căruia Maica Domnului se roagă ca Ziditorului Cosmosului și ca Logos-ului cel Unul Născut și de o ființă cu Tatăl și cu Duhul. Aici leagă și treapta cunoașterii apofatice a lui Dumnezeu: Ființa pe care o ipostaziază, tainic, personal, fiecare dintre cele trei Persoane ale Sfintei Treimi și, paradoxal, pe măsură ce Și-o asumă toată, o dăruiește toată celorlalți. E taina tripersonalității și taina unității și indivizibilității Ființei dumnezeiești, suprapersonalitatea și supraființialitatea lui Dumnezeu. Cât despre o teologie a luminii nu se poate vorbi în Octoih, în sens palamit:

189. „...Și acum“, a Crucii și a Născătoarei, sedeaună de duminică, glas II, p. 103.

190. „Și acum“, a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, duminică la Miezonoptică, glas II, cântarea 1, p. 99.

191. Sedeaună, joi la Utrenie, glas VIII, p. 644.

192. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas III, cântarea a 3-a, p. 239.

193. Stihiră, a Născătoarei, miercuri la Utrenie, glas VII, cântarea a 8-a, p. 533.

194. Stihiră, a Născătoarei, din Canonul Sfintei Treimi, duminică la Miezonoptică, glas VIII, cântarea a 7-a, p. 595.

195. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas II, cântarea a 5-a, p. 139.

196. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de umilință, marți la Utrenie, glas VII, cântarea a 6-a, p. 543.

197. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea a 9-a, p. 59.

ODIHNA MINȚII	<i>„Sufletul meu cel omorât înviază-l; căzut fiind, vindecă-l; împacă mintea mea“²¹¹.</i>
----------------------	--

vederea luminii dumnezeiești este starea de supremă spiritualitate a celui ce vede. Imnograful împărtășește însă și el conștiința ioaneică: „*Dumnezeu este lumină*“ (Ioan 8, 12; I Ioan 1, 5) și dorește a se împărtăși, pentru rugăciunile celeia ce este „Maica Luminii“, de lumină din lumina Aceluia. De aici izvorăște rugăciunea curată - rugăciunea minții, a inimii, a minții coborâtă din inimă, a minții unită cu inima sau neîncetată, cum este numită în literatura părinților niptici. Această forță a rugăciunii sublime se manifestă după despățimire și după parcurgerea celorlalte trepte și se inspiră și se împuternicește din „atoputernicia“ rugăciunii Maicii Domnului, în duhul apoftegmei din Pateric: „*Ce poate face Dumnezeu cu puterea, face Maica Domnului cu rugăciunea*“ (către El - n.n.). Așa mintea ajunge să părăsească toate reprezentările, înțelesurile, conceptele lumești/pământești; ajunge la o stare de nemișcare, se depășește pe sine prin Hristos, refuză să-L conceptualizeze (înțeleagă) pe Dumnezeu și așteaptă în liniște (isihie) împăcată, să fie răpită Dincolo. Treapta a treia, Desăvârșirea, cea mai înaltă, se împletește, infinit, din dragoste, și duce la îndumnezeire. Suișul este epectatic și nesfârșit, căci dragostea este cea mai complexă încercare de a-L defini pe

198. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Înaintemergătorului, marți la Utrenie, glas VI, cântarea a 8-a, p. 465.

199. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sf. Nicolae, și al Sfinților Apostoli, joi la Utrenie, glas II, cântarea a 8-a, p. 151.

200. Stihiră a Născătoarei de Dumnezeu, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, cântarea I, glas VII, p. 550.

201. Stihiră a Născătoarei, joi la Vecernie, glas VI, p. 486.

202. Stihiră a Născătoarei, marți la Vecernie, glas I, p. 50.

203. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea a 7-a, p. 57.

204. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea a 3-a, p. 53.

205. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas IV, cântarea a 8-a, p. 306.

206. Stihiră a Născătoarei, în Canonul Învierii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea a 3-a, p. 53.

207. „Slavă... Și acum...“, sedeaună, din Canonul Sfintei Treimi la Miezonoptică, după cântarea a 3-a.

208. Stihiră a Născătoarei, marți la Vecernie, glas IV, p. 299.

209. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas II, cântarea a

Dumnezeu, Care este infinit, iar îndumnezeirea este un proces care nu se sfârșește niciodată. Creștinul care odinioară săvârșea multe păcate, fiind „îndemn la dezmiardarea cea rușinoasă, izvorător al greșelilor și dascăl al patimilor (sic! .n.n.), povățuitor al poftelor, mijlocitor al desfrânării, sfătuitor al cumplitei neorânduiei”²¹⁹ (deci într-o stare contrară firii), prin har, fapte bune cu ajutorul Maicii Domnului și al Sfinților ajunge la acest dumnezeiesc nivel de depășire nesfârșită în har, situându-se la o stare mai presus de fire, îmbrăcând, pentru veșnicie „veșmântul bucuriei”²²⁰ de Dumnezeu.

e. Câteva abordări social-filantropice

Poate părea surprinzătoare această preocupare iconografică. Dar în Biserica trăiseră câțiva bărbați sfinți care au aplicat în viața lor, ca leac pentru suferința semenilor lor, mesajul social-filantropic al Evangheliei Mântuitorului Hristos. Amintim doar de Sfântul Ioan Gură de Aur cu teologia mâinii harnice, care săvârșește Liturghia faptei bune, de „Vasiliada” Sfântului Vasile cel Mare sau de filantropia de fiecare ceas a Sfântului Ioan cel Milostiv. În baza acestora, dar mai ales pe temeiul gândirii Sf. Ioan Damaschin arată pe Maica Domnului ca lucrătoare a celei mai mari filantropii - întruparea lui Dumnezeu și, prin aceasta, împărășitoare necontenită de daruri către toți oropsiții: „Tu ești, Stăpână, bogăția săracilor, bucuria și scăparea celor lipsiți și nădejdea celor sărmani, și pe tine te mărim cei ce strigăm în nevoi... Sfântă a Sfințelor!”²²¹

Ea este model de filantropie și inspiratoare a faptei filantropice: „Bucuria celor întristați și a celor asupriți apărătoare, a flămânzilor hrană, a

4-a, p. 198.

210. Am folosit lucrarea pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1992, capitolele: *Purificarea* (p. 55-156), *Iluminarea* (p. 157-253), *Desăvârșirea* (p. 254-319).

211. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas VIII, cântarea a 8-a, p. 639.

212. Stihiră, marți la Vecernie, glas VI, p. 467.

213. Stihiră a Născătoarei, din Canonul de umilință, glas VI, cântarea a 9-a, p. 454.

214. Stihiră a Născătoarei, duminică la Miezonoptică, glas VII, cântarea a 3-a, p. 519.

215. Stihiră a Născătoarei de Dumnezeu, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, cântarea 1, glas VIII, p. 656.

216. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas IV, cântarea a 5-a, p. 304.

ODIHNA MINȚII	<i>„Sufletul meu cel omorât înviază-l; căzut fiind, vindecă-l; împacă mintea mea“²¹¹.</i>
RUGĂCIUNEA CURATĂ	<i>„ (...) strigă din inima ta (...) către Pururea Fecioara: «Curățește-mă, Preacurată, stropindu-mă cu isopul rugăciunii^o și mă învrednicește să intru în camera cea de nuntă... ca să te măresc»“²¹².</i>
VEDEREA LUMINII DUMNEZEIE^a TI	<i>„Luminează-mă pe mine, cel întunecat de păcat, ceea ce ai născut pe Lumina Nepătimirii, ca să te laud, Curată, pururea Fecioară“²¹³.</i>

străinilor mângâiere și a orbilor toiag, neputințoșilor ocrotitoare, a celor împovărați acoperământ și sprijin, a celor sărmani ajutătoare...“²²².

Sunt chemate aici categoriile de la marginea societății, cei adesea uitați și chiar izgoniți, dar care în Evanghelie stau la loc de cinste, în grija și în inima Domnului. Suntem poftiți a imita modelul Domnului, Care i-a miluit întotdeauna pe toți. Făcând aceasta, vom putea da răspuns bun la Înfricoșătoarea Judecată. În concordanță cu scena de la Matei 24, 31-46, imnograful cere: *„Născătoare de Dumnezeu, dă-mi tărie nestăvilită ca să mă port totdeauna cu pașnică blândețe și cu binevoitoare dragoste față de săraci și străini și față de mulțimea celor lipsiți, și să iubesc sărăcia, care poate să mă apropie de Dumnezeu“²²³.* Astfel se face trecerea în planul subiectiv, coborârea la nivelul necazului personal. Pentru tămăduirea acestuia, creștinul are trebuință de „balsamul mijlocirii“ Stăpânei, pe care ni-l dă de la Izvorul tămăduirilor - Dumnezeu: *„De durerea cea amară a picioarelor mele izbăvește-mă, Preacurată, de slăbiciunea genunchilor și de sfărâmarea încheieturilor, de slăbirea mâinilor și a picioarelor și de vătămarea multor feluri de neputință“²²⁴.*

Darul taumaturgiei pe care îl are Fecioara Maria - vădit în chip minun-

217. Stihiră a Născătoarei, vineri la Vecernie, glas I, p. 81.

218. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Utreniei de marți, glas I, cântarea a 4-a, p. 43.

219. Stihiră a Născătoarei, vineri la Vecernie, glas I, p. 81.

220. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas II, cântarea a 6-a, p. 159.

221. Stihiră a Născătoarei, marți la Vecernie, glas II, p. 133.

222. Stihiră la Stihovăna, Vecernia mică, sâmbătă seara, glas II, p. 95.

223. Stihiră a Născătoarei, joi la Vecernie, glas I, p. 72.

at în cazul arhicunoscut al Sfântului Ioan Damaschin, este oferit tuturor bolnavilor care îl cer; un alt „Cere și ți se va da!“ - de la Dumnezeu, prin Maica Domnului.

Această slujire a Maicii, care izvorăște din infinita dragoste slujitoare a Fiului este actuală și prezentă în Biserică încă din perioada Apostolilor până astăzi și va fi o realitate până la sfârșitul istoriei.

f. Metafora mariologică

Unele strofe din Octoih au o anumită particularitate: abundă de poezie, aceasta însemnând că folosesc figurile de stil pentru a exprima, poetic, ideile teologice. Se observă că acest tip de strofe urmărește relația interioară, de mamă-fiu, dintre Mântuitorul și Maica Lui. Principala metodă stilistică e folosirea metonimiei, ceea ce și încifrează textul. Metonimiile sunt contemplative. Iată câteva exemple:

Maica Domnului

„Ca un scaun de heruvimi ai purtat...

„Norul cel cu totul luminos...

„Fecioară, ca pe o dimineață ai răsărit celor dintru întuneric și celor rătăciți...

„Arătatu-te-ai aievea război de țesut al Dumnezeirii,

Mântuitorul Hristos

pe Cel ce poartă toate și ne hrănește și pe noi...“²²⁵;

care ai născut pe Iisus Soarele dreptății, Dătătorul de lumină...“²²⁶;

pe Hristos, Soarele dreptății...“²²⁷;

în care Cuvântul Și-a țesut haina trupului, îndumnezeind chipul meu²²⁸.

Aceste stihiri sunt, realmente, niște mici capodopere poetice. Au expresivitate și o impresionantă forță de sugestie. Acestea vin din aceea că imnograful nu folosește simbolul la întâmplare pentru metonimiile sale. Maica

224. Stihiră a Născătoarei, marți la Vecernie, glas I, p. 149.

224. Stihiră a Născătoarei, marți la Utrenie, glas I, cântarea a 9-a, p. 48.

225. Stihiră a Născătoarei, marți la Utrenie, glas I, cântarea a 9-a, p. 48.

226. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea a

Domnului este:

- *tron* (reazem sau suport al manifestării slavei lui Dumnezeu și sinteză a Universului, n.n.);

- *nor* (apofatismul, dar și spațiul apofaziei și al epifaniilor, n.n.);

- *dimineață* (începutul, făgăduința, neprihănirea, n.n.);

- *război de țesut* (zămislirea Pruncului și împlinirea - adunarea - tuturor uvintelor proorocești, n.n.)²²⁹.

Pe de altă parte, Mântuitorul este metonimizat cu Soarele (simbol al imperialității, al nemuririi, al izvorului de viață). În altă parte Maica Domnului este numită „Stăpână“ („*Marie, cea cu nume de Stăpână...*“²³⁰ - aluzie la sensul etimologic, destul de controversat al cuvântului ebraic „Maryam/Miryam“ - „Stăpână“, „Împărăteasă/Doamnă“, „dragă“)²³¹ sau „*palat strălucitor care a încăput pe Împăratul*“²³².

În unele stihiri sunt folosite anumite imagini-metafore și comparații fitomorfe. Cele mai des întâlnite o arată pe Maica Domnului ca o „*țarină nearată ce a odrăslit pe Spicul cel făcător de viață*“²³³ sau ca o „*viță ce a născut pe Strugurele vieții, ce izvorăște vinul mântuirii*“²³⁴.

Sunt imagini de un rafinament poetic de neegalat, referiri directe, dar atât de frumos formulate, la sursele (grâul și strugurele) celor două elemente euharistice: pâinea și vinul. Având argumente și rădăcini scripturistice și coarda de viță și spicul au intrat în cult, fiind folosite ca simboluri liturgice în arta bisericească (iconografie, sculptură, broderie, orfevrărie, ornamentația manuscriselor, vignetele documentelor de cancelarie, tipărituri). Maica Domnului este adesea întruchipată iconografic precum „*un trandafir în mijlocul spinilor*“²³⁵ sau ca „*un crin preacurat*“²³⁶. Trandafirul conduce la ideea de suferință purtată cu noblețe dar care, transfigurată, grăiește și de regenerare/înviere. Crinul este floarea îngerului, simbolul curăției și al pururea-fecioriei Mariei. Cele două flori arată pe Fecioara Maria în două dintre cele mai semnificative momente ale vieții sale: la Bunavestire și la Patimile Fiului ei.

4-a, p. 54.

227. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfinților Îngeri, luni la Utrenie, glas VIII, cântarea a 9-a, p. 617.

228. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas VI, cântarea a 9-a, p. 444.

g. File de acatist în Octoih: „Bucură-te, Mireasă, Pururea Fecioară!”

Pentru a conferi o oarecare ciclicitate studiului nostru, am dorit a încheia tot cu începutul și anume cu salutul arhanghelului.

Pornind de la acel „Bucură-te“ s-au scris nenumărate studii și tratate, iar Biserica a dezvoltat un gen imnografic foarte iubit de popor - acatistul. Maicii Domnului i s-au alcătuit mai multe acatiste și paraclise. Acatistele sunt preluarea imnografic-doxologică a salutului îngerului, repetat ca un leitmotiv, în câte 12 icose, în care este preamărită Maica Domnului. Oamenii îi cântă ei cu glasul „dumnezeiescului Gavriil“. Zecile de heretisme (stihuri cu „Bucură-te...“, de la grecescul χαίρω - „mă bucur“) sunt dificil de grupat tematic, deoarece în textul Octoihului sunt constituite în strofe de la una la 12 imperații; gruparea tematică ar presupune smulgerea din contextul lor. O oarecare catalogare, s-ar face astfel:

- cu referire la sensul tipic al profetiilor mariologice din Vechiul Testament:

„Bucură-te, norul luminii,
Bucură-te, sfeșnic luminat și
amforă,

Bucură-te, chivot al manei,

Bucură-te, toiagul lui Aaron,

„Bucură-te, sălășul slavei celei negrăite,

Bucură-te, locașul Soarelui celui ceresc,

Bucură-te, odorul fecioriei,

Bucură-te, dumnezeiască purtătoare a Dumnezeirii Cuvântului,

Bucură-te, hrănitorea vieții tuturor“²³⁷;

- cu referire la nașterea dumnezeiască:

„Nemăsurat este adâncul nașterii tale celei nepătrunse, Preacurată.

Bucură-te, rug nears,

Bucură-te, făclie,

Bucură-te, scaun,

Bucură-te, munte sfânt,

Bucură-te, raiule,

Bucură-te, masă dumneze-

iască,

Bucură-te, ușă de taină,

Bucură-te, nădejdea tu-

turor!“²³⁷;

- cu referire la Întruparea din ea

a lui Dumnezeu-Fiul:

229. Pentru polivalențele acestor simboluri am folosit, cu firești adaptări la înțelesul creștin, lucrarea lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1995, 3 vol.

230. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfinților Îngeri, luni la Utrenie, glas III, cântarea a 3-a, p. 196.

231. Tatiana Petrache, *Dicționar enciclopedic al numelor de botez*, Ed. Anastasia, București, 1998, p. 69.

Deci, credință neîndoită, cu curăție, aducem ție, grăind:

Bucură-te, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, Maică nenuntită ²³⁹;

- cu referire la Pururea-fecioria ei:

„Bucură-te, Preacurată, cinstitul odor al fecioriei,

Bucură-te, locaș sfânt și dumnezeiesc,

Bucură-te, Fecioară, izbăvirea credincioșilor,

Bucură-te, Stăpână, mireasă nenuntită“ ²⁴⁰.

Am încercat o sistematizare teologică a heretismelor după aspectele deja discutate în demersul nostru. Imnograful încearcă însă a îndulci gravitatea momentelor ilustrate prin suite de simboluri, extrase din viața Bisericii de odinioară, cu aplicare la viața Bisericii de astăzi și dintotdeauna. Sensurile simbolurilor se regăsesc în strofe ca aceasta:

„Bucură-te, izvorul apei de viață veșnică,

Bucură-te, rai al desfătării,

Bucură-te, zidul celor credincioși,

Bucură-te, ceea ce ești neispită de nuntă,

Bucură-te, bucuria a toată lumea, prin care ne-a răsărit nouă Dumnezeuul părinților, Cel lăudat și preaslăvit“ ²⁴¹.

Strofele de acatist sintetizează, în cel mai rafinat grad, cel mai frumos dar pe care l-a primit vreodată Fecioara Maria, în cer și pe pământ, acel mirabil „*Bucură-te!*...“.

232. Stihiră a Născătoarei, marți la Utrenie, glas I, cântarea 1, p. 41.

233. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, duminică la Utrenie, glas VIII, cântarea a 4-a, p. 601.

234. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, miercuri la Utrenie, glas I, cântarea 1, p. 52.

235. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Născătoarei de Dumnezeu, vineri la Utrenie, glas VI, cântarea a 7-a, p. 494.

236. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Sfinților Apostoli, joi la Utrenie, glas VIII, cântarea a 6-a, p. 648.

237. „... Și acum“, a Născătoarei, la stihoavnă, duminică la Vecernie, glas IV, p. 278.

238. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Crucii, vineri la Utrenie, glas III, cântarea 1, p. 238.

239. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii glas I, p. 17.

240. Stihiră a Născătoarei, luni la Vecernie, gl. VII, p. 537.

241. Stihiră a Născătoarei, din Canonul Învierii, gl. I, cântarea a 7-a, p. 22.

242. *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici*, în „Ortodoxia“ II, (1950), nr. 4, p. 591-602.

III. Concluzii

Tema tratată este foarte complexă. Ea poate fi abordată din mai multe perspective: istoric, biografic, teologico-liturgic, poetic. Pentru a fi cât mai profund tratate, ar trebui, pentru fiecare din aceste unghiuri câte un studiu temeinic. Literatura teologică românească nu are astfel de studii. Lucrările consultate, indicate în notele bibliografice se mulțumesc - cele mai multe dintre ele - cu o abordare expozitivă și de sinteză. Autorii adună din operele Sfinților Părinți, din cărțile de cult (în speță „Octoihul“), din viața și slujbele Bisericii, temeuri despre viața Maicii Domnului, despre însușirile ei de Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară, despre preacinstirea ei, despre rolul ei de mijlocitoare pentru noi.

Lucrarea de față s-a dorit un pas mai departe, o coborâre mai la adânc în analiza textului. Mai întâi, dintre cele peste 2000 de strofe mariologice din Octoih am ales și am fișat pe cele mai expresive poetic, mai dense și mai profunde teologic - cca 500. Mai dificilă a fost clasarea lor și acest lucru l-am făcut în ideea ca abordarea să aibă ceva original. Astfel, pe lângă un succint excurs în istoria theotokiei și în istoria Octoihului, am ales a analiza textele innografice referitoare la Maica Domnului, observând etapele iconomiei dumnezeiești: pregătirea profetică, nașterea și copilăria ei, Bunavestire și Nașterea Domnului, viața și preaslăvirea ei, prezența în Biserică și puterea de mijlocire către Fiul ei. Textul innografic relevă măiestria poetică a autorilor și, mai mult, chipul în care ei au fost inspirați pentru a transpune în cuvinte alese adevăruri înalte de credință. Pe lângă temele dezbătute, textul sugerează încă alte și alte posibile abordări. Astfel, în studii speciale se pot aprofunda teme ca: „*Terminologia mariologică specifică. Arhaismul liturgic*“, „*Maica Domnului în bipolaritatea timp - veșnicie*“, „*Maica Domnului, întărirea și sprijinul mucenicilor*“, „*Dialogul neconținut dintre Maica Domnului și Fiul ei, în Octoih*“. Abundența strofelor pe aceste teme ar susține o tratare profundă, completă.

Există și locuri dificile în innografia Octoihului, puncte de probare a credinței noastre. Cel puțin 20 de strofe conțin anumite expresii care ar clinti credința creștinului de rând. Amintim de cea mai frecventă: folos-

243. *Mariologia Ortodoxă*, în „Ortodoxia“ II, (1950), nr. 4, p. 535-558.

irea în contexte nefavorabile și nicidecum asemănătoare pasajului scrip-
turistic - paradigmă, a apelativului „femeie“, pentru Maica Domnului.
Ar fi oportună o revizuire a traducerii după textul grecesc inițial, sau o
nuanțare, acolo unde este imperios necesar.

Pe lângă temele mariologice tratate în studiul de față sau enunțate mai
sus, imnografia Octoihului are o bogată tematică referitoare la: păcat-
ul strămoșesc, anghelologie, Sf. Ioan Botezătorul, mijlocirea Sfinților
Apostoli și a Sfântului Nicolae, pocăința, Parusie, Judecata Universală.
Și acestea s-ar putea trata prin studii speciale, chiar în teze de licență și
dizertații, îmbogățindu-se astfel literatura teologico-liturgică românească,
la temă. Pentru anumite comentarii autorizate, pentru exegeze pertinente
de text ar fi necesar, și în limba română, „Theotokarion-ul“ Sfântului
Nicodim Aghioritul. De asemenea, pentru o abordare comparativă inter-
confesională, alături de cunoscutele studii ale pr. dr. Dumitru Stăniloae²⁴²,
pr. dr. Petre Rezuș²⁴³ sau ierom. drd. Chesarie Georgescu²⁴⁴ ar fi bune
instrumente de studiu și unele traduceri din teologia rusă sau coptă²⁴⁵.

Cu teme bine alese, tratate și evaluate prin ochiul și viața Părinților, textul Octoihului va dezvălui, mereu sensuri noi.

244. *Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie și Catholicism*, în „Ortodoxia“
XXII (1970), nr. 3, p. 382-339.

245. De exemplu, „*Cartea Sfintei Psalmodii a lunii Kiahk*“. Despre aceasta am consultat
studiul pr. dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica Coptă*, din „Ortodoxia“
, XXVI (1974), nr. 1, p. 107-118.